

A román pap és hiedelemköre az Erdélyi Mezőségeen.

Esetelemzés³⁴

Tematika: a paphoz fordulás oka; a paphoz fordulás kontextusa; a pap kvalitásai; a szolgálat; a szolgálat feltétele, leállítása, következménye; a hiedelemkör morfológiai elemzése, a szövegek tipológiája; a hiedelemkör biológiája.

Terminológia: tudós pap, román pap, affinitás, régens elem.

Bevezetés

A gyűjtés hiányosságának, elfogultságának tulajdoníthatóan a *román pap* alakja szinte teljességgel ismeretlen a néprajzi leírásokban.³⁵ A magyar hiedelemmonda katalógus számon tartja ugyan a *tudós papot*, hiedelemkörét azonban mindössze töredékekből építi fel (Bihari A. összeáll. 1980). Ismertségét Bosnyák Sándor jelezte egy adattal a gyimesi, két adattal pedig a bukovinai magyarok köréből (Bosnyák S. 1977, 1982). Albert Ernő szintén a Gyimesből közölt néhány hiedelemmondát (Albert E. 1995). Valójában azonban nagyobb figyelmet érdemel, hiszen a romániai magyar népi kultúra egyik, a román kultúra részéről érkező hatásnak tulajdonítható legjellemzőbb sajátossága.

Az Erdélyi Mezőségeen a mágia a 20. században szerepet játszott az állattartás, földművelés gyakorlatában, a hiedelemlényekhez kapcsolódó tudás (népi mitológia) pedig változatlanul a nyitott világ transzcendens élményét termelte újra. A hiedelem egyszerre a mágikus vezérlés eszköze, tudás és vallás. Itt, most mindössze a *román pap* hiedelemkörére térünk ki.

³⁴ Az itt közzétett elemzés megjelent: Keszeg V. 1996a.

³⁵ Alulírott az 1981-ben megvédett egyetemi záródolgozatában tette közzé először a román papról szóló detrethemtelepi gyűjtését (Keszeg V. 1981a: 58–60). Az 1980–1990-es években vezetett terepmunka román papra vonatkozó adatait, s a témáról készült első szintézist 1994-ben írt, 1995. február 24-én megvédett doktori disszertációjában tette közzé (Keszeg V. 1994c I.: 40–42, II.: 48–50; kötetben: 1999: 56–67, 241–263). A szerző kutatását követően és ezzel párhuzamosan Erdély-szerte ráirányult a figyelem az ortodox pap nyújtotta mágikus szolgáltatásokra, újabb és újabb lokális és regionális esetek, központok és hálózatok leírására került sor, Aranyosszékről (Komáromi T. 1996), a Szilágyságból (Czégényi D. 1999, 2001, 2004), Csíkszékről (Pócs É. 2001, 2004), Udvarhelyszékről (Gagy J. 2007, 2008). A 19. századtól a szakirodalomban szórványosan előforduló adatokat Czégényi Dóra gyűjtötte össze. (Lásd: Czégényi D. 2010, illetve 2012: 113–120.) Az ortodox pap által nyújtott szolgáltatást Pócs Éva a közép-európai mágia és boszorkányság történetébe és tipológiájába illesztette. A személyesen végrehajtott rontással, a helyi társadalomban működő parasztboszorkányokkal szemben a gyakorlatot szent személy hajtja végre, intézményi keretben, s a rontás ilyenképpen a divináció, az istenítélet formája. A rítus Európának abban a régiójában őrződött meg, ahol a boszorkányüldözés nem zajlott le. (Pócs É. 2001.)

A román pap a legtöbb román hívőt összesítő, hivatalos ortodox vallás lelkésze. A román ortodoxia a keleti kereszténység egyik ága. Romániában az 1948-tól az egyedül megtűrt vallás, 1989-ig. Templomai bizánci stílusban épülnek, belülről gazdagon díszítettek. Papjai családot alapítanak, a szerzetesek (*kalugerek*) viszont nőtlenséget fogadnak. Szakállt viselnek. Gyakorlatukban, s erről az alábbi közlések meggyőzően vallanak, a mágiát is alkalmazzák. E szolgáltatást, fizetség ellenében, a más vallásúaknak is biztosítják.

A téma gyűjtése nem jelentett nagyobb nehézséget, mint a népi vallásosság, a mágikus gyakorlat egyéb területeinek megközelítése. Felvetése minden gyűjtőponton eredményesnek bizonyult. A kutatás során bejárt gyűjtőpontok: Ecken (EC, 1994), Cegótelke (CG, 1994), Detrehemtelep (DT, 1979–1994), Felsődetrehem (FD, 1982), Gernyeszeg (GE, 1994), Magyardécse (MD, 1994), Magyarpalatka (MP, 1994), Magyarország (SZO, 1994), Mezőkeszű (MK, 1994), Mezőköbölkiút (KÖ, 1994), Nagysármás (NS, 1994), Szentmáté (SZM, 1994).

A paphoz fordulás oka

Paphoz a legkülönbözőbb esetekben fordulnak. *Lopással, vagy bántattak, megverték valakit.* (KÖ, 83 éves férfi, 1994) *A paphoz komoly dógakkal mentek.* (CG, 65 éves nő, 1994) *Mikor valami baj vót, hogy valami nyughatatlanság, nehézség vót. Na, ilyenkor vótak, s még olyanok is vótak, hogy fizették, miko akarták, hogy tegyük fel, hogy fiúra tették a gondjukat, s akkor amilyen formában meg akarták közelíteni.* (MP, 59 éves nő, 1994) *Betegség esetén is. De ha valamit loptak el, aztán mentek, fizettek a papnak, miséket. Hogy aztán kiderül. Az megvan most is, az a szokás.* (MK, 91 éves nő, 1994) *Én is nagybeteg voltam, élet-halál közt voltam, s elment a férjem.* (SZM, 55 éves nő, 1994) *Már legyen vagy így, vagy úgy, mer vannak szerencsétlenek, aki például nyomorék, s nem él, se nem hal. S má kénytelen, hogy valamihez fogjon.* (NS, 63 éves nő, 1994) *Egyik azzal ment, hogy olyan részeges a férje.* (NS, 44 éves férfi, 1994) *Egy asszony mindig féltette az urát. Hogy jár egy másik asszonyhoz.* (DT, 30 éves nő, 1991) *Azak a papak úgy meg tudják csinálni magát, hogy megunja a feleségit is, hogy maga csak civakodik, iszik, és nem megy haza.* (CG, 74 éves férfi, 1994) *Több pap van, amelyik eztet elolvassa az embernek, hogy hogy fog élni, milyen szerencsés lesz az élete s a sorsáról jövendőlnék.* (FR, 58 éves férfi, 1994)

Gyakorlatilag tehát a pap az egyéni, családi, gazdasági, közösségi élet bármely frusztrációs helyzetén segíteni tud, illetve az élet bármely területét megkárosíthatja. Vázlatosan az okok a következőképpen integrálhatók:

– az egyéni élet	– károsodása	– egészség–betegség
	– károsítási szándéka	– nyugalom–nyugtalanság
	– jóslás, tudakolás	– józan élet–züllottság
		– a jövő-tudat hiánya
		– rontás – ember által
		– mitikus lény által
– a családi élet	– károsodása	– a családalapítási képesség / képtelenség
	– károsítási szándéka	– a kívánatostól eltérő párválasztás
	– jóslás, tudakolás	– frigiditás, impotencia
		– kicsapongás, hűtlenség
		– rendszertelen élet
		– féltékenység
		– szeretet-szerelem hiánya
		– válás
		– hozzátartozó távolléte
– gazdasági egzisztencia	– károsodása	– lopás
	– károsítási szándéka	– tűz
	– tudakolás	– tehénhaszon

Az ágrajz világosan leképezi a mezőségi ember életeszményét. A felsorolt tényezők azok az értékek, amelyek szükségesek az élet leéléséhez, károsodásuk pedig feszültséget, távlatlanság-érzetet kelt. Biztosításuk, illetve hiányuk kiküszöbölése egyszerre egyéni és közösségi érdek. Ezért nem szólják meg azt a személyt, aki paphoz fordul baja orvoslása végett, illetve ezért ítélik el azt, aki környezete megkárosításáért fizet misét, tart böjtöt.

Ez a kép árnyalódik, szegmentálódik, ha a helyzetet egy közösségben vizsgáljuk. Közösségi normához kötött, hogy milyen üggyel kell / lehet / tiltott paphoz menni. A marosszéki székely cigányok körében van meg a következő szokás: – *Leesküsznek, hogy nem isznak.* – *Mennek, fizetnek egy csomót a román papnak, hogy csinál nekik misét, hogy esküsznek, hogy ennyi és ennyi idő alatt nem isznak több italt.* – *A feleségek zavarja, hogy: – Menj, esküdjé le, hogy ne igyál többet [...] – Nagy pénzeket fizetnek, hogy csinál misét nekik. S aztán jöttek ide s kínáltam. „Le vagyak esküve.”* (GE, 77 éves férfi, 74 éves nő, 1994)

A paphoz fordulás kontextusa

A cselekvés motivációja mélyen vallásos. Egy ambivalens meggyőződés húzódik mögötte. Különösen a román lakosságot jellemzi az a hit, hogy minden rossz az elszabadult, az emberi gonosztságot, a csapásokat kiváltó *dracu, satana, necurat* (ördög, sátán, tisztátalan) műve. Ezért gyakran a gonosztevőt is sajnálkozva nézik, mert akarata ellenére, a gonosz hatása alatt cselekszik. Másoldalról pedig az isteni gondviselésbe vetett hitet aktivizálja a hiedelemkör, azt, hogy a gonosz megfékezhető, a baj korrigálásához isteni segítségre van szükség.

Minden közösségben tudnak 2-3 olyan papról, aki eredményesen dolgozik. Ha rendelleneséget érzékelnek környezetükben, az asszonyok ezekhez a papokhoz irányítják a bajbajutottat.

A paphoz fordulás kvázi-nyilvánosságban történik. Az egyén előzetesen egyáltalán nem, esetleg néhány személlyel tudatja szándékát. Ugyanilyen okból távoli falu papjára esik a választás még akkor is, ha a faluban is dolgozik pap. A titokzatosságra különösen rossz, rontási szándék esetén vigyáznak. Egyébként, minthogy a cselekvés nem esik szankció alá, sem a róla való beszélést nem tiltja tabu, a hír általában kiszivárog, s a falu nyílt titka lesz, amelyről suttogva beszélnek. Olykor a hírt szándékosan verik dobra, s ilyenkor a helyzet stratégiai csapdaként fogható fel. A közösség feszülten figyeli a bajbajutott, bűjtőlő személyt, családot, s annak függvényében, hogy ki hogyan viszonyul hozzájuk, következtetnek az illető személy ártatlanságára/bűnös voltára. A tettes maga is lelki terror alá kerül, a következményektől való félelmében önként jelentkezik, s kiegyezést ajánl fel, a szolgálat megszüntetéséért könyörög. E megtévesztéssel néha tényleges szolgálat nélkül is előugratják a tettetést, vagy megelőzik a bajt.

A paphoz forduló egyén a szolgálat, a bűjt letelte után maga is nyilvánosan nyilatkozik az útvjáról. Vonaton, autóbuszon utazva például az alkalmi ismerősök közötti beszélgetésekben ez az egyik forró téma. Mind a maguk személyes, mind falusfelek eseteit kibeszélik. E beszélés egyaránt betölti a konkrétum logikáján alapuló létértelmezés és a szórakoztatás funkcióját. Mind a beszélő, mind a hallgató részéről a működő értékbázis kinyilvánítását és konfrontációját valósítja meg.

A román paphoz fordulás a közösség szemében nem minősül felekezeti hűtlenségnek, hitelatlenségnek. Így a protestánsok is gyakran igénybe veszik az ortodox szolgáltatást. A szolgálat nem teszi szükségessé az átkeresztelkedést (habár súlyos esetekben erre is van példa), sem a vallásos szertartásban való (huzamos) részvételt.

Paphoz általában a család nőtagjai fordulnak. Ha a baj megtörténik, elsősorban, ha teheti, maga a károsult, ha nem, közeli hozzátartozót (anyát, lányt, nagynénit) kér meg erre. Ritkábban férfi is vállalkozik, ráveszi magát a pap felkeresésére. Ha a károsult tiltakoznék a szolgálat ellen, tudta nélkül kerül sor a szolgálatra.

Aki még nem járt papnál, az tapasztalt ismerősét, hozzátartozóját kéri meg arra, hogy elkísérje. Sőt arra is van példa, hogy többen összetársulnak, s kocsival szállíttatják el magukat a kiválasztott paphoz. *Én is vittem. Fe kellett menni Bábolna felé... Az egyik, ahová vittem ezeket a román asszonyokat, s a másik ide Miculába.*³⁶ – *Miért mentek? – Egyik azzal ment, hogy olyan részeges a férje. Csináltassanak szluzsbát,*³⁷ *hogy a Jóisten büntesse meg azt, akire haragusznak.* (NS, 40 éves férfi, 1994)

Az említett esetekben paphoz mennek, román paphoz mennek, papakhaz járnak, szógálatot csináltatnak, szluzsbát (/mise/szolgálat) csináltatnak, szógálatot fizetnek, misét fizetnek, bötölnek, rábötölnek.

³⁶ Nicula (Füzesmikola, Kolozs megye).

³⁷ slujbă (rom.) – (mise)szolgálat

A pap

Egyetlen eset, egy református pap kivételével a szertartást román papok végzik. *A magyar pap nem.* (CG, 74 éves férfi, 1994) *A román pap az foganatosabb.* (KÖ, 68 éves férfi, 1994) *Nem mindegyik tud a román papak közül se.* (CG, 65 éves nő)

A válaszok szerint három kvalitással kell rendelkezni a papnak: felkészült (*Akinek nem hivatása, nem tudja, hogy mit tesz az, nem szabad, hogy azt felvegye, s azzal foglalkozzék.* MP, 82 éves férfi, 1994), idős, tapasztalt (*Inkább az ilyen idősebb papakhaz... A mostani fiatal papokat úgy veszik, hogy nem elég komolyak.* MP, 59 éves nő, 1994), könyve legyen (*Van, amelyiknek van könyve. Nem akármelyik román papnak van. Van, aki csak szógálatat csinál, könyörög.* KÖ, 68 éves férfi, 1994).

Valójában a pap alakja ambivalens. Közvetítő Isten és ember között, de ugyanakkor hatalma van a gonosz felett is. Tudásával megfékezni is, aktivizálni is tudja ez utóbbit. Segíteni és ártani tehát egyaránt tud. Ezért megítélése sem egyértelmű. *Ez nem ördögös dolog, ez vallásos* – hangzik el gyakran védelmére. A fekete mágia alkalmazása miatt azonban sokan borzadnak tőle. Egyik adatközlő indoklása: *Nagyon sajnós. Most például az Úristen, hogy veszi aztat, hogyha én elmegyek egy paphoz és megmondom, hogy maga tartozik tízezer lejje, s én kérem aztat, hogy az Isten büntesse meg, hogy mé nem adja meg nekem azt a pénzt. Hát eztet most má az Isten tervezi? Hát nem szabad ilyesmitet csinálni. Én ellene vagyok, hogy elmenjek a román paphoz, hogy csináltassam meg. Vagy, hogy az Isten vegye e, ami a legkedvesebb a házba. Vagy ilyesmit.* (GE, 70 éves férfi, 1994)

A szolgálat

A beszámolókból két szertartástípus körvonalazódik.

Első esetben az egyén elmondja jövelele okát / célját. Az aznapi páciensek a déli misén közös templomi szertartáson vesznek részt. A pap itt olvassa fel, milyen ügyek megoldását terjeszti Isten elé. Elég csupán lefizetni a szolgálatot, a misén való részvétel nem kötelező. A szolgálatnak nagyobb a hatása, ha egymás után, egymástól függetlenül három pap végzi el, vagy ugyanaz a pap három misét végez. (*Három mise kell egy imához.*) Ha az eredményre rövid időn belül van szükség, különböző településeken két, három vagy kilenc pap imádkozik egyidőben ugyanazon célért.

Második esetben a szertartás individuális jellegű. Az adatközlők gyakran említik, hogy a tehetséges papoknak nem is kell elmondani a jövetel okát, a páciensre ránézve megmondják nevét, életkorát, hogy vállalják-e vagy nem a segítséget. A beszélgetésre és a szertartásra olykor a szentélyben kerül sor. A pap könyvet használ, vagy az imát / átkot olvassa innen, vagy a kár okozóját tudakolja meg belőle. Egyik adatközlő szerint apró cirillbetűs könyv, elől fekete, hátrább piros betűkkel nyomtatva. Mikor saját kezével felnyitotta a könyvet, születési dátumához nyílt ki. Egy másik beszámoló: *Van olyan pap is, akinek van egy könyve, egy nagy könyve... abból kiolvassa, hogy milyen... Elmondja, hogy milyen betegsége*

van, s azután ő kiolvassa s lemondja, hogy ez mutatódott... Nem tudom, logia,³⁸ vagy minek mondják. Právila.”³⁹ (MP, 59 éves nő, 1994) Ketten is a legfélelmetesebb könyvként a *Setanie Marie, Vasile-t, Cetanie lui Marie, Vasile-t* említik.⁴⁰ Ahhoz nem szabad hozzányúlni, csak az, akinek nincs... csak ő s a felesége, semmi más egyebe nincs. (NS, 82 éves férfi, 1994) Ketten is azzal magyarázzák két pap gyerekeinek fogyatékoságát, hogy a tiltás ellenére is használták a könyvet, s ez hatott ki utódaikra. Ketten pedig azt részletezik, hogy miközben nekik olvasott, imádkozott, a papról ömlött a veríték.

Mindkét szertartásnak egyéb összetevői is vannak. A páciens a beteg egy vagy három ruhadarabját is magával viszi, amire a pap szintén ráolvas, s ezt a böjtt, a szolgálat végeztéig a betegnek viselnie kell. A beteg embernek szentelt vizet / kenyeret is küldhet, a megrottott állat részére pedig vízre / lisztre / korpára olvas. Szentelt vizet ajánlhat a lakás, a gazdasági épületek behintésére is. Ugyanakkor a böjtt, a szolgálat idejére imát is írhat elő.

Több mise esetén ezekre napi vagy heti egy alkalommal kerülhet sor.

A böjtöt a károsult, vagy egy / több hozzátartozója vállalja fel. Az adatközlők heti egy, két, három böjtöt említenek. A heti egy böjtre sor kerülhet a baj megtörténtének napján, bármely kijelölt vagy kiválasztott napon. Leggyakoribb a keddi, a szerdai, a pénteki és a szombati böjtt. (*A keddi napot, úgy mondták, hogy az igiyek napja. [...] A szombat a halottak napja.*) Egy adatközlő három egymásutáni napon tartott böjtöt. A pap, belátása szerint, 3, 4, 9, 10 napi böjtöt ír elő leggyakrabban. A böjtt felfogadója viszont addig folytathatja, amíg a várt eredmény bekövetkezik.

A könnyű böjtt fél napi étel- és italtilalmat jelent. Délután olajjal készült étel fogyasztható. A nehéz böjtt egész napos, a nap lenyugvásáig, a csillagok feljövételéig tart. Hatásos, ha ez idő alatt az egyén semmit nem fogyaszt, a szentelt kenyér, vagy egy karéj kenyér és egy pohár víz azonban megengedett. A zsiros étel fogyasztása tilos. A legszigorúbb böjtt idején a gazdaság állatai is koplalnak, az egyén pedig nem hagyja el a házat, nem beszél, csak imádkozik. A böjtt idején a házból, az udvarról semmi sem adható ki.

Egyik adatközlőnek a pap kilenc napi böjtöt írt elő. Az idő csökkentése céljából nyolc családtaggal együtt egy napon „tudta le”. A hatás nem maradt el.

A szolgálat feltétele, leállítás, következménye

A pap a páciens jelentkezésekor eldönti, hogy vállalhatja-e az ügyet vagy nem. Ha meg van győződve a páciens vétkes voltáról, vissza kell utasítania. *A pap miko kinyissa a könyvet magának, meg is mondja. Hogy tarthat vagy nem tarthat, hogy szépen menjen haza. Megmondja: – Du-te frumos acasă,⁴¹ maga nem tarthat semmit. – Szóval*

³⁸ logie (rom.) – ige, beszéd; *Euchologion* – Nagy Szertartáskönyv (ortodox liturgikus könyv)

³⁹ pravilă (rom.) – (egyházi) törvény(könyv)

⁴⁰ cetanie (rom.) – ima; ráolvasás

⁴¹ Menj szépen haza.

a román paphaz én elmenyek, és én tartak valakire, ha nem az, akire én tartak, nem vállalja. Tudja. Elutasítsa. Nem szabad hogy tartsam én is réa s ő is mind réám. – Neki megmutatkozik. – Miko kinyissa a könyvit, neki megmutatkozik. (CG, 74 éves férfi, 65 éves nő, 1994). Ha a pap ennek ellenére is vállalja a mise elvégzését, az átok vagy rá, vagy páciensére száll vissza. A szövegekörpuszban több olyan történet is olvasható, amely a pap vagy a mise megrendelőjének szenvedését, bűnhődését részletezi. A pap ruháit szagatja magáról, a mise rendelője pedig örülten jár, haját kibontja, tépi, könyörög a megvádolt személynek, *mezítelenül beleült a váluba, mind akinek elment az esze.*

Ha a várt eredmény bekövetkezik (a beteg meggyógyul, a kár megtérül, a károkozó jelentkezik), a szolgálat leállítható. Ilyenkor a pap a misét, a károsult a bőjtöt félbeszakítja.

A szolgálat következményeként a halált, a bomlott idegállapotot, a betegséget említik. (*Állandóan nyugtalan volt. Más: Aki hibás vót, megdagadatt, megkékült, mind a posztó, úgy nézett ki, mind egy tizliteres hordó. Hogy repedett ki, nem fért a koporsóba.*)

Többször történik utalás a végzetes kimenetelű szertartásra, az *afureseniere*, *furăseniára*. E szó magyar jelentése a 'kiátkozás', s maga a cselekvés halálos következménnyel jár. Ezzel kapcsolatban idézünk néhány szöveget: *Régebb hallattam, hogy csináltak furăseniát. Măma az nem pap, aki csinálja. Régebb hallattam, hogy adtak furăseniát a fűdeker.* (SZM, 80 éves nő, 1994) *A románok csinálják az afureseniet. Azt mondják, az halálra megy. – Az a fekete mise.* (MD, 60 és 70 éves nők, 1994) *Akárme-lyik pap. De úgy hallattam, hogy mostanába nem vállalják az ilyen áfurészényiát, nem akarnak halált. Magyarakná nem hallattam, hogy beszéljék.* (FD, 30 éves nő, 1991)

A hiedelemkör morfológiai elemzése

Vlagyimir J. Propp morfológiai módszerének (V. J. Propp 1928/1975) Bohuslav Beneš által adaptált változatát (B. Beneš 1978) alkalmazva írható le mind a hiedelemkör, mind az egyes mondák morfológiai szerkezete.

A hiedelemkör alapfunkciója, akárcsak minden tudományos ember köré szerveződő hiedelemkörnek, a K (R-nek démoni erővel való megjelölése) funkció. Ez az a funkció, amely R-t D-vé alakítja, s amely ugyanakkor elhatárolja a tudós embert a természetfeletti lényektől. Ez a funkció azonban a mondákban implicit módon van jelen. A pap mágikus erővel rendelkező lény, szimbóluma tehát a D lesz. A hiedelemkör egyéb funkciói:

- D⁺ D (pap) segít R-en
- D₂ D (pap) megbosszulja magát
- R₂ cselekedete miatt R (károkozó) bűnhődik
- R₄ R (károkozó) megtámadja R-t
- C₂^D D (pap) tanácsadója, segítőtársa R-nek
- S₂ R-nek (károsult) D-től (tisztátalan, szellem, rontás) való megmentése démoni cselekedet alapján

E funkciók a hiedelemkör globális funkcióképletét alkotják.

3. táblázat. A hiedelemkör szemantikai modellje

szolgálat				
mise	- száma	- 1 - 2 - 9		
	- ideje	- szukceszív	naponta egyszer hetente egyszer	
		- szimultán	3 faluban 9 faluban	
	- végzője	- 1 pap - 3 pap - 9 pap	- idős	
	- résztvevő	- a kárvallott nincs jelen - a kárvallott egyedül	- személyesen - családtag által - a kárvallottak	- nő
- kellék	- könyv	- papé		
szentelmény használata	- ember	- élelem	- kenyér - víz	
		- ruházat	- 1 ruhadarab - 3 ruhadarab	- zsebkendő - ing - pendely - gatyá
	- állat	- víz - korpá - liszt		
- végzője	- károsult - egy hozzátartozó - a család			
böjt	- ideje	- 1 nap - 3 nap - 4 nap - 9 nap - 10 nap	- szukceszív - szimultán	- egymás utáni napok - kétnaponként - hetente - egyszer - kétszer - többen egyszerre
		- könnyű böjt	- délelőtt - délután	- ételtilalom - italtilalom - olajjal készült étel
		- nehéz böjt	- egész napos	- szentelt kenyér - víz
		- szigorú böjt	- egész napos	- ember - állat

A konkrét hiedelemmondák azonban csak részlegesen realizálják a globális képletet. Lássuk néhány konkrét monda funkciószerkezetét.

1. <i>Úgy történt, azér hiszem eztet, mer láttam,</i>	i	kiinduló helyzet
<i>nagyanyámnak miko eveszett a húsvágógépjé, nagyapám kalapja s a kolbásztótő.</i>	R ₄	R-nek R-rel kapcsolatos funkciója
<i>Megkérdezte a családjátó, hogy melyik vitte e. Egyik se vállolta, me nem vitték e. Na jól van, fiaim, ha nem vittétek e, hazahozza, aki evitte.</i>	b ₂	a tolvaj iránt sikertelen érdeklődés
<i>Zsoltárt imádkozatt</i>	L	imádkozás
<i>és a paphaz járt, misét szolgáltottatt, hányodik misére, arra má nem emlékezek, me nem érdekelt engemet,</i>	C ^D ₂	a pap a segítőtárs
<i>de elég az, hogy akko miko hazahozták, na gyertek, nézzétek meg, hová tették le a húsvágógépet és amit evíttek, úgy erre emlékszek. (EC, 68 éves nő, 1994)</i>	DR	az erők kiegyensúlyozottak
2. <i>Most nem is rég történt, hogy egy asszony mindig féltette az urát. Hogy jár egy másik asszonyhaz. S ement, s nem is tudam, mit csinált,</i>	i	kiinduló helyzet
<i>megcsinálta</i>	C ^D ₂	a pap a segítőtárs
<i>hogy jöjjen haza, vagy mi is legyen vele, legyen beteg, s jöjjen haza s neki mondja meg, hogy trábált azza az asszonnya s ő a hibás.</i>	R ₄	R megtámadja R-t
<i>És eltelt az a hat hét, a szolgálát, és a hat hétre azt mondják, hogy olyan rosszul lett az asszony.</i>	§	összekapcsoló elem
<i>Kibontatta, me kontya vót, kibontatta a haját s olyan vót, mind bolond asszony. Rászállt az átok, me az ember nem vót hibás. (FD, 21 éves nő, 1982)</i>	T ₁	bűnhődés az alaptalan varázslás miatt

A hiedelemkör mondái leggyakrabban a következő funkcióképletet alkalmazzák:

D⁺ (D segít R-en)

S₂ (a pap meggyógyítja a megrontott R-t)

R₄ C^D₂ R₂ (R megtámadja R-t; a károsult tanácsot, segítséget kér a paptól; cselekedete miatt a károkozó bűnhődik)

A történetek legtöbbször két epizódból állnak. D (boszorkány, pap, csinálmány) segítségével R (ember) megrontja R-t (ember). Ezután R paphoz folyamodik segítségért, aki feloldja a rontás alól, a károkozó bűnhődik.

A szövegek tipológiája

A román papról szóló közlések egyik része atipikus szövegnek minősül. Ezeket az adatközlő egy, a gyűjtő által teremtett és irányított helyzetben, a gyűjtő kérésére szerkesztette. E szövegek interpretálójellegűek, s azt az implicit tudást hozzák felszínre, amely a népi

közösségen belüli tipikus beszédhelyzetben nem verbalizálódik, de amely a papról való beszélés kognitív háttérét, értelmezési horizontját képezi. A hiedelemkör implicit háttérének a következő tételek tekinthetők:

1. A román papok a transzcendens erők aktivizálói.
2. Kérésre (fizetség ellenében) tanácsot adnak / misét szolgáltatnak / böjtöt írnak elő.
3. A szolgáltatás által a hiányzó információ birtokába lehet jutni / elégtételt lehet szerezni / a hiányt, a bajt meg lehet szüntetni / kárt lehet okozni.

Ezek az atipikus szövegek műfaji szempontból a dite szintjén állnak. A hiedelemkör ismertetésekor információkészletüket felhasználtam, közlésüktől viszont – terjedelmi okokból – eltekintek.

Tipikus szövegnek a papról szóló hiedelemmondákat (fabulat, memorat) tekintem. Ez az a szövegszerkesztési forma, amelyben természetes körülmények között a román papról beszélnek. A mondák a román paphoz járás mellett a hiedelemkör másik elsődleges kontextusát alkotják.

A katalógusba besoroltam minden olyan epikus konstrukciót, amelyben szereplőként a román pap előfordul. A mondakör kollektív, általános jegye tehát a *dramatis personae*, a típus klasszifikátora pedig a pap akciójának valamely jellemzője (motiváció, finalitás, eredmény). Eszerint külön típusba kerülnek a pap által kezdeményezett akcióról (1–3. típus), a pap bűnhődéséről (4. típus), a pap kérésre történt ténykedéséről (5–7. típus), a papra való hivatkozás alapján végzett tudakozásról (8. típus) szóló történetek.

A hiedelemkört Bihari Anna mondakatalógusának (Bihari A. összeáll. 1980) rendszerébe illesztettem. Helye a *Természetfeletti (mágikus) javakkal és erővel rendelkező emberek* fejezetben van, az *Egyéb tudományos emberek* kategóriában. Jelzete tehát L/10./VII. A típusok lebontásánál Bihari Anna számozását nem vehettem figyelembe, ugyanis az itt szereplő két rekonstruált típus nem képviseli a mezőségi hiedelemkör szerkezetét.

A tipológia szerkezete a következő:

L/10./VII. Román pap

1. A pap erejét fitogtatja.
2. A pap bosszút áll az őt ért sérelemért.
3. A pap lányokat keres, hogy férjhez adja őket.
4. A pap bűnhődik / az átok a papra száll vissza, amiért ártatlan ember ellen végzett misét.
5. A pap kérésre a megrontott / kárt szenvedett emberen segít.
- 5.A Tanácsot ad.
- 5.B Mise / előírt böjt által segít.
- 5.B/a Eltávolítja a visszajáró halottat/tisztátalant.
- 5.B/b Betegét gyógyít.
- 5.B/c Rontást visszafordít.

- 5.B/d Hírt szerez távol levő hozzátartozóról.
 5.B/e Egyéb segítség.
 6. A pap kérésre ártatlan ember ellen tart misét/ír elő börtöt (megront). Visszatartatja a szolgálatot.
 6.A Az ártatlan ember szenved / meghal.
 6.B A rontás visszazáll a kezdeményezőre.
 6.C A mise hatástalan.
 6.D A pap elutasítja a szolgálatot.
 7. A pap kérésre a bajt/kárt okozó ember ellen tart misét/ír elő börtöt (büntet).
 7.A A bajt / kárt okozó ember szenved/meghal.
 7.B A kár megszűnik.
 7.C A baj / kár okozója szenved, és a kár megszűnik.
 7.D A pap mise / előírt bört által kideríti a károkozó/tettes kilétét.
 8. A kárt vallott ember bört/misére hivatkozva fedi fel a tettes kilétét.

A hiedelemkör biológiája

A hiedelemkör hagyományos jellegére utal kiforrottsága, belső szervezettsége és egyéb hiedelemkörökkel való kapcsolata. A morfológiai elemzésből kiderült, hogy a hiedelemkör megkötött néhány alapfunkciót, és állandósult néhány olyan epikus klisé, amelyre a hiedelemmondák ráépülnek.

Szükséges viszont arra is kitérni, hogy a hiedelemkör az affinitás törvényének hatására milyen hiedelmekkel alkot alkalmi vagy lokális kapcsolatokat.

A román pap alakjához legközelebb áll a boszorkány, a varázsló, a javasasszony. Ez utóbbi személyek szintén emberfeletti, mágikus erővel rendelkeznek, s hozzájuk is hasonló esetekben fordulnak segítségért. A tehén tejének visszahozása, a visszajáró szellem, a tisztátalan eltávolítása, a szerelmi mágia az említett tudományosok hatáskörébe is tartozik. E lények nem rivalizálnak egymással, segítségük igénybevétele fakultatív vagy szimultán módon történik. A bajbajutottak esetenként hol paphoz, hol javasasszonyhoz fordulnak, hol pedig egyidejűleg veszik igénybe szolgálataikat. Ez utóbbi esetre a szövegkorpuszban több példát is találunk.

A hiedelemrendszernek a népi vallásossággal való összekapcsolódására nem ez az egyedüli bizonyíték.⁴² Más alkalommal is jeleztük már, hogy a köztudatban egyre több hagyományos hiedelemlény integrálódik a *tisztátalan, ördög* kategóriába. S e terminusok egyértelműen vallásos értékrenden alapuló klasszifikáció termékei (Keszeg V. 1994a).

⁴² A szerző 1998-ban fogalmazta meg azt a meggyőződését, hogy a hiedelem a népi vallásosság része (Keszeg V. 1999).

A pap és az említett lények hiedelemkörei azonban nem teljes mértékben fedik egymást. A pap hiedelemkörében például az állattartás mágiája mellett nem jelenik meg az agrármágia, mint a boszorkány esetében. Hasonlóképpen szórványosabb és redukáltabb a pap mantikus gyakorlata, mint a javasasszonyé. Továbbá, alapvető eltérés van az alkalmazott technikában. A pap a vallásos kultúra tárgyi elemeit és szövegeit használja fel, a boszorkány és a javasasszony pedig többnyire a mágia elveit, eljárásait, szövegeit és tárgyait. Hogy e viszony a továbbiakban hogyan alakul, melyik hiedelemkör milyen mértékben jut dominanciára, azt a kultúra organikus fejlődése dönti el. A mitológia alakulástörténete azt bizonyítja, hogy azonos funkciójú hiedelemlények nem maradnak meg hosszú távon egymás mellett, vagy funkciómegoszlás által specializálódnak, funkciókörük megoszlik, beszűkül, vagy pedig valamelyiküknek teljesen át kell engednie a terepet a győztes lénynek. A Mezőségen így hasadt a lüderc (ördögszerető és segítő) hiedelemköre két szférára, s önállósodott a *lüderc* (szerető) és az *ördög* (segítő lény) alakja. Hasonlóképpen van példa a sorvadásra. A romániai magyar nyelvterületen a magyar és a román vihardémon, a garabonciás és a solomonár egy ideig egymás mellett élt. Néhány évtizede azonban a kultúra ökonómiára való törekvése, s a román mitológia állandó hatása teljesen felszámolta a garabonciás hiedelemkörét (Keszeg V. 1994a).

A magia innaturalis művelése népi közösségben a javasember hatáskörében mentődött át napjainkig. A Mezőségen rögzített szövegek viszont azt jelzik, hogy az ortodox papok szintén alkalmazzák mind a halott-, mind a démonidézést és -űzést. Más alkalommal térünk ki arra, hogy a középkor során művelt fekete mágiának a Mezőségen milyen (szórványos) népi megfelelői bukkantak elő.⁴³

A kontaminálódás sajátos esetét bizonyítja egy nagysármási közlés. A cseberbenezés Erdély-szerte ismert hidromantikus tudakozódó eljárás (Keszeg V. 1992). A lopás utáni hat hétben a károsult ezzel az eljárással tudakolhatta meg a tolvaj kilétét. A szertartást az utóbbi időben egyre gyakrabban végzik a vasárnap délelőtti mise idején. Az említett közlés pedig arról tudósít, hogy a cseberbe töltött víz is a paptól származik.

E gondolkörben a román papról szóló szövegek két típusára szeretnénk még kitérni.

Az alakulóban (formálódóban vagy szétesőben) lévő hiedelemkörök gyakran termelnek konfúz, besorolhatatlan szöveget. Ezeket a hiedelemkör regens elemének (esetünkben a pap alakjának) hiánya, valamely szubordinált elem domináns volta jellemzi. S mint-hogy a szubordinált elemek több hiedelemkörben előfordulhatnak, a szöveg megfeneklik két hiedelemkör határán, s hovatarozásának megállapítása problematikussá válik. Ezek a szövegek a hiedelemkör azon perifériáját alkotják, amely a működő hiedelemrendszeren belül a hiedelemköröket lazán egymáshoz köti, s közeget biztosít az elemek áramlásának. A román pap hiedelemkörének gazdag periférikus anyagából szemléltetésképpen egy olyan történetet közlünk, amely az epikumot a hiedelem szférájából profán szférába

⁴³ Az összefoglalás a *Mit hoz a tavasz? A szerepek differenciálódása a tavaszi időszakban* címmel 2007. április 24-én hangzott el Sepsiszentgyörgyön a *Szent György és napja a néphagyományban* című rendezvényen.

lendíti. A szövegformálás során a hiedelemmondát létrehozó centrifugális erő megszűnik, a centripetális erő egy más centrum felé sodorja el a szöveget. (Előzmény: a faluban törvénybe ütköző dolgot követtek el.)

S akko réáfogták V. B.-ra. Igaz, így vót, te P.? P.: – Há hogyne. S akko a felesége hozzáfogott böjtölni, hogy az Isten derítse ki, hogy ki vót. S kihozták a kuttyát. P.: – A nyomozókuttyát. Aztán a kutya elment ehhez a családhoz. Kapart az ajtón, hogy nyissák ki. Mikor kinyitották az ajtót, csak bámult a kutya, nem ugratt reá egyikre se. S akko aztán kiderült más évre, a fiak, a középső fia, valahol ismét lopott s... – Megfogták s akko bévallotta, hogy bément oda a verondára s levetkezett. [A kutya ezért nem tudta követni.] – Igen. – Sze szinte mi is nyavalyát kaptunk. Tetszett látni, hol lakunk. Ahogy jött, végig a kerteken, feljött nálunk is alol a kertig. Úgy adta az Isten, hogy nem jött fel, hát nyavalyát is kaptunk volna, ha a kutya feljött volna. S aztán meggondolta magát s ment a V. B.-hoz. Úgyhogy nekifogott böjtölni, misézni s aztán kiderítette az ártatlanságokat. Meg is hótt az a B. Nem is csodálom. (MD, 60 és 70 éves nő, 1994)

Az előzőekben többször szó esett arról, hogy a román pap megítélése nem egységes. Azon túl, hogy helyeslik vagy ellenzik ténykedését, igénybe veszik vagy nem szolgálatait, a róla való beszélés egy más magatartást is feltár. A kultúra alakulásának egyik szabálya az, hogy tartalmi, formai sajátosságainak „felfutása” után kitermelődik annak paródiája. A paródia kétségbe vonja az értelmezés, az értelmezés (statisztikai-formai-szerkezeti) megformálásának egyedül helyes, érvényes voltát. E jelenséggel ritkán ugyan, de a román pap hiedelemkörének gyűjtése során is találkoztunk. Az alábbi történet a hiedelemmondák hangulatteremtésével, epikus sémájával indul, s végül papellenes csattanót kap.

Miko az emberem beteg vót, tényleg akko rosszul vót. Na, menjünk, menjünk Cristurenibe a kălugăr paphoz.⁴⁴ Lássuk, mit mond az.

– Melyik Cristurenii?

– Kolozsvártól még 13 km felfelé. Kellett menjünk a kurszávol.⁴⁵ S elmegyünk egy másik asszannyal, annak is a léánkájo...

– Hamarább az én emberem vót. Hamarább ő vót.

– S kellett vinni egy csukat,⁴⁶ egy fekete csukat. S akko elvittem én.

S ő maradatt, S. az emberemme, s elmentem én avva az asszonnya. Má miko ementünk, meg is mutassák, hogy itt lakik. A főtértő nem messze lakatt ez a pap. Na, menjünk bé. Ha má pap vót, én bémentem nyugudtan. Nem féltem. De előttünk vót még kettő. Mind innét Szovátról, azak is elmentek. Az, akinek vót ura, de jártok fére más emberre. Nem elégedtek meg az ők urakka. Azakat összeszidta. Hogy tük, a kurvák, jöttek ide, hogy én tegyelek rendbe, igazítsalak meg, amé tük kurvák vatak. Na most né, pucoljatak ki a házbó. Na, mejek én, s azt mondja nekem, neki ott vót az ágyo, ült az ágyon. Jó hosszúra vót az asztal elöl, s küdett, hogy üljek le a székre. Ahogy mentem,

⁴⁴ călugăr (rom.) – barátpap.

⁴⁵ cursă (rom.) – autóbusz.

⁴⁶ tyúk

lehet, nézett utánam, egy fazék vót az ölibe, tollú, s a tollúba tojások. Azt a tollút ott a tojások közt mind tépte. De a fejit nem emelte fe, hogy nézzen ingemet. S úgyhogy tényleg, nem tudta, magyarázzo nekem, ahogy a tyukat elvette, amit kellett hogy hozzak, hogy: – Magánok a férje nagy beteg. Mondam: – Igaz. Az mondja...

– Nem könyvben nézte?

– Nem, abba a fazékba, amelyikbe tépte a tollút. S azt mondja: – Van magának sok gyermeke. Mondtam: – Van. Azt mondja: – Van lányo is. – Van. – De a léányo má 15 éves. Mondam: – Nem igaz. Így né még az ujjamma rá is mutattam: – Nem igaz. Most – mondam –, hazudatt, má csak öt éves a léányom. Azt mondja, ingemet összetévesztett. S azt mondja: – Én magának nem tudak mondani semmit. Mondam: – Miért? – Azé, me maga nem hiszen bennem. – Nem is hiszek. Ha így beszél, hogy higgyek?! Azt mondja: – Egész nyugodtan menjen dógára, me nem tudak mondani semmit. Semmit, semmi. Me aki nem hisz, csinálhossák akkáhogy meg, ha az ember nem hisz, nem fog. Egyáltalán. Ha boszkányitura,⁴⁷ akárhogy legyen, nem fog hozzájo, ha nem hiszen. Mondták, hogy ez abból élt. Hozta bé a tyukakat, récéket Kolozsvárro s adta el. Akik ott vótak, szovátiak, mindegyiknek mutattam: – Na lássátok a cristureni-i papat. (SZO, 53 éves nő, 1994)

Adattár

1. A pap erejét fitogatja (imádkozással fát kiszárit)

(1) Megint tudak egy esetet. Ledánka vótunk és pünkösztö, vagy miko szokták kivinni a képeket, ezeket a szentképeket. És lementek ide, nem hiszem, hogy maga tudja azt az idős papat. K., vaj melyik vót az, az erős hitű papnak tartotta magát. Akko innnen vitték a vizet, ahol van ez a kút né, most is megvan. Onnan vitték ők cseberrel vaj kantákkal, az asszonyok, me nagy aszály vót akko is. Kivitték a szentképeket, onnan vittek egy-egy kanta vizet. S ő akkor meglátta, hogy mennyi fűzfa van ott. S ahogy mentek arra, azt mondja: – Hiszitek – me a román pap azt mondta, hogy milyen nagy erővel járnak ők, a román papok –, hogy ez a fűzfa elszárad? Azt mondják, hogy letérdelt és imádkozott, a nép ott volt körül, s annyira imádkozott a pap, azt mondják, hogy ő tartott ott egy prédikációt, egy misét, s miko visszatértek a kúttó, már a fűzfának le vótak hajolva, lankadva... nem száradt el teljesen, de élet má nem vót a levelébe, s le vótak lankadva az ágai. S valamennyi idő múlva elszáradt teljesen. (MB, 55 éves nő, 1994)

2. A pap bosszút áll az őt ért sérelemért (ember halálát okozza)

(2) Itten vót Szováton egy pap, és bezárták még a templomajtót is, hogy ne tudjan oda bémenni. Az én bácsámnak vót egy olyan lakatja, hogy azt senki ki nem tudta nyitni. Azt kérték e. Bézárták, hogy ne tudjan bémenni még a pap se. És el kellett menjen a pap, elüldözték. De azak, akik elüldözték nem hatták nyugtan, meghaltak már. Azt mondják, na ez is abból, ez is abból halt meg. Akkor hirtelen. Azt mondta a pap: – Na, megemlegetitek. Aztán mind meghaltak.

– Azé, me az a pap nem akarta azt, hogy a szentképek legyenek a falon. Le akarta venni a szentképeket a falró. S azak nem akarták. (MSz, 63 éves nő, 1994)

3. A pap lányokat keres, hogy férjhez adja őket

(3) Az a kócsi, egy román papnak aki azelőtt vót, mind ott vót a felesége a faluba. S amég itt vót, eljöttek, valami papi gyűlés vót. Azt mondta nekem az anyósa, román asszony, de jóhiszemű, egyidősek vagyunk, aszonta, hogy átment a papilakról az anyósához. A kócsi pap. Má az asszony egyedül lakik, mind

⁴⁷ boscănitură (rom.) – boszkonya, rontás.

én, sok szobái vannak. – Da mai vin domnișoara aici la dumneavoastră?⁴⁸ Má, kovártélyba jönnek még kisasszonyok? Azt mondja: – Acuma nu sunt. – Da dacă vin, spune să vie la mine să le mărit.⁴⁹ Na érti eztet? Nekem megmondta az asszony. Még az asszony is szidta. Azt mondja: – Dă-l în sărăcie, popa așa grăește? Da el cum poate să mărite pe cineva?⁵⁰ Na. (SzM, 80 éves nő, 1994)

4. A pap bűnhődik / az átok a papra száll vissza, amiért ártatlan ember ellen végzett misét

(4) Eveszett egy háztó Földváron egy táblo szalonna. A harmadik-negyedik szomszédasszony mondta, híresztelte, hogy nálla a szénábo van egy táblo szalonna, látszik benne egy kutya fogainak a helye. A szalonmá asszony vót a pap mosónéja, a másik a pap tejesasszonya vót. A pap ahelyett, hogy kibékítette vóna őket, misét tartatt. A másodikban a tejesasszony letérgyepelt, az orrát lehajtatta a földig. Addig nem emelkedett fe, amég mindenki e nem ment. A mosóasszony azt hittem, hogy neki van igaza. A harmadik misén a tejesasszony megint úgy viselkedett. A misén bészaladt a kutya, ugatatt, háromszó körbefutatta a szószéket s kifutatt. Azt jelentette, hogy ő vót a tettes. A pap megzavaradatt, nem tudta, hogy mit csináljon, kiabált, dobta le a ruháit. Az emberek kellett lefognák. Az Isten büntette meg, mer ő vót a hibás, amér nem békítette ki a két asszonyt, és a kutyát vitte eléje. (DT, 67 éves nő, 1971)

(5) Kentelkén, itt egy másik román faluba vót pap. Mondták, hogy megzavaradatt a léánya, me valami téves misét fizetett valaki, és a papra fordult, és a gyermeke érezte meg azt a bűnhődést. (BE, 59 éves nő, 1994)

5. A pap kérésre a megrontott / kárt szenvedett emberen segít

5.A. Tanácsot ad

(6) S aztán megint fáj a lábam. Fáj a jobb lábam innen fennró a farambó. Fáj, egész le a lábomig. Az olyan fájás vút, hat hónapig egy szemrebbenésig meg nem szűnt a fájás. Mintha tépték vóna ki a lábamat. S aztán vótak azok a nagy nyílások, s olyanko má nem is tudtam, hogy mit még csináljak. Akármerre mentem, evittek, sugarazták. Lekencén a kórházba. Mind úgy fáj, mind úgy fáj. Hazajöttem a kórházból, álmodtam, hogy húsvét előtt. Húsvét előtt? Jól emlékszem, vagy húsvét után? Álmodtam, hogy a harangozó, akinek a felesége csinálta nekem a betegséget, öntött egy veder vizet félkörbe, hogy lépjek bele, hogy haljak meg. Ezt álmodtam. De nem én léptem bele először, hanem hajtottam a tehenet, egy ekkora vessző vót a kezembe, s hajtottam a tehenet, mintha most is látnám ezt az álmot, hogy belélepett a tehén s azután én. Pontosan úgy fáj a téhennek is a lába, mind ahogy fáj nekem. S ha én léptem vóna belé, meg is haltam vóna. S aztán a férjem, ha én ezt így álmodtam, elment a paphaz, az a pap Betlehenbe halt meg. Elment hozzá, s azt mondja a pap: – A maga feleségének nem az Isten adja a betegséget. A maga feleségének a föld istene csinálja azt a betegséget. Maga elhiszi, hogy vannak földistenek? – Ha mondja a tisztelendő úr, hogyne hinném el. – Vannak, azt mondja. De neki csinálva van. De menjen haza, én adak egy imádságot, magyarul adta, ezt az imádságot minden este mondja el. És adak három napi bötet. De ne egész nap. Na gyon le van gyengülve. És a felesége jobban lesz. A maga felesége pünkösztre fe fog kelni az ágyból. S amiko szolgált a miséket, hogy én bötöltem, olyan rosszul voltam. Ehhez ennyit.

– Hogyhogy földi istenek?

– Ezek rossz emberek. (SzM, 62 éves nő, 1994)

(7) Ment az erdőbe egy lószékérrel. Miko beérnek a kalugerhez, fogadja őket a kaluger, egy szakállas idősebb ember. S elmondja Sz. bácsi, hogy né már mióta nyomorék a felesége, deréktől lefelé, azt mondja, béna. A kaluger elévesz egy nagy könyvet, forgat, forgat, megnézi, s azt mondja: – Hallgasson ide jóember. A maga felesége meg van csináltotva s vizre van dobva. Soha az életbe lába többet nem lesz. Ez így marad, ahogy van. Elélhet nyolcvanéves koráig, nyolcvanöt, de ez a lába soha többet nem lesz. Ne is vigye sehová. S így szépen hazahozta, s akkor az öreg megcsinálta a végrendeletet. Mindent a mostohalányára iratatt. Mindent. Házot, bútort, mindent. S letették a törvényszékre a végrendeletet. (TO, 65 éves nő, 1982)

⁴⁸ Még jönnek kisasszonyok ide magához?

⁴⁹ – Most nincsenek. – Ha jönnek, mondja, jöjjenek hozzám, hogy adjam férjhez őket.

⁵⁰ Hagyd a szerenciába, a pap ilyent mond? Hogy tudjon ő férjhez adni valakit?

(8) Na most ebbe a faluba megint vót egy asszony, vót annál a bonci papnál. Az is megjárta a békával. Azt mondja, hogy vasárnap vót a faluba, és hazament este, letette a ruháit, az asztalra tette az első szobába, és másnap elment, hogy tegye el. Hogy csináljon egy kicsi rendet. Hát, azt mondja, egy nagy béka volt. Megijedett, s kidobta az ablakan. Ha kidobta az ablakan, a fia beteg vót, a kórházba vót. Nem kapták a betegségit. Kapta magát, elment a bonci paphaz. S azt mondja a bonci pap: – Na, mi a baj? Kinyitja a prajilát: – Beteg a fiad – azt mondja. De nem kapják a betegségit, de mondd meg, hogy operálják meg a gyomrával. A te fiad – azt mondja – nem tud megházasadni – azt mondja –, de ha megoperálják, meg fog házasadni. Elhalad s meg fog házasadni. S elmondja, hogy mi történt a békával. – Jó, hogy nem ölted meg, mert megölted volna a fiadat. Na aztán elmegy a kórházba s mondja, hogy operálják meg a fiát. Jobban lett a fia. Azután meen egy szomszédasszan, hogy menjen bé hozzá. Egy nagy kígyó várto, hogy menjen bé az asszonyhaz. – Jaj mekkora kígyó, de nehogy megöld! Nem ölte meg, de elvitte aztán a kígyót. S miko visszament a paphaz, me visszament. Mind a ketten. Azt mondja: – Jó, hogy nem öltétek meg, me megöltétek volna a saját gyermeketeket. Mennek most is. De hogy hogy csinálják, én eztet nem érthetem meg. (SzM, 62 éves nő, 1994)

(9) F – A csordából eltűnt egy tehén. És miután eltűnt, köröztettem a néptanácsnál, a miliciánál,⁵¹ mindenütt. Ők értesítették az összes néptanácsot, a milicia is, a mezei milicia is. És senki nem tudott róla. S akkor eltelt öt hét.

N – Te hol vótál a papnál? Kócsan nem?

F – Kentelkén. Vót itt egy pap. Má nyugdíjas. Még él. Most Kócsan van. Aztán mondták az emberek, próbáljam meg, menjek a paphaz is. Szóval senki nem tudat semmit róla. S elmentem. Úgy fogadott, ilyen verándája vót, mint itt nálunk, kinyitatta az ajtót: – Na, ce-i baiu.⁵² Mondom neki, hogy eltűnt egy bihalyam. S azt kérdi, jelentettem a néptanácsnál? Mondom: – Igen. Vótam s köröztettem s kerestem. Össze-vissza. Azt mondja: – Ai vre-o şinere (?)? – Am. – Na, du-te acasă, că se găseşte.⁵³

N – Igen, de kellett bötöljél.

F – Nem. Nem. Hanem azt mondja, menjek haza, me a bihaly meg fog kerülni. Na hazajöttem, nem tött belé egy hét, eccer jön a szomszéd faluból egy ember, ismerős vót, ő is tudta, hogy nekem eltűnt a bihalyam, s jön, pont szüret vót, s jövünk haza a szüretéről, s vár itt a kapuba. S azt mondja nekem: – Măi P., hai să-ți spun o veste bună. Dai un aldomaş, dacă spui io o veste bună? – Da, cum să nu.⁵⁴ Na, s azt mondja, né megkaptam a bihalyadat. – Há hogy? Azt mondja, né vótam Betlehenbe, s Betlehenbe a vásárba, s akart venni két bihalyat, s amikor megvót a vásár, akkor azt mondta az embernek, hogy csináljanak cédulát, me ő cédula nekü nem hagyja. Me né a szomszéd faluba történt egy eset, s az nyomozva van. Azt mondja: – Na én valamit tudak errő a bihalyró. – Hol? – Gyere, me megmutatam az embert. Ement. S kerülő úton kezdte a dógot s az ember tényleg bevallta, hogy nála van egy idegen bihaly. S úgy derült ki, hogy a tehén elment innét s egész Betlehemig nem állt meg. S ott meglátto a csordát. A pásztor amikor látto, gondolta, a szomszéd községből jött, majd jön a gazdájó, s megkeresi. A legelső házhoz, amikor mentek bé, akkor a bivaly ment azokkal együtt. S mondja az embernek a pásztor, hogy biztos fog jönni a gazdájó, megy megkeresi. Most hová vigyem, me né, jött a csordábo egy idegen bivaly. Az ember beengedte s reggel mikor hajtották ki a csordát megint kiengedte. Ez így ment öt hétig. Este kötötte be, reggel engedte ki. Öt hét után gondolta a pásztor, te, mér hagyjam én a bihalyt, me hozzám jött a csordábo. S vette a bihalyt, megkötötte s elvitte. S amikor elvette, ez az ember elment s jelentette a néptanácsnál. S akkor a néptanácsnál elővették: – Te, nálad öt hétig vót egy idegen állat, te mér nem jelentetted? Te nem tudod, mi a szabály? S az ember megjédt, s így derült ki. Akkor az öregasszony azt mondta: – Na lássátok, a Jóisten derítette ki.

N – Mi úgy hittük, hogy tényleg a papok.

F – Annak tulajdonítottuk, hogy így derült ki.

– A papnak kellett fizetni?

F – 25 lejt adtam. (CT, 71 éves férfi, 66 éves nő, 1994)

⁵¹ miliție (rom.) – rendőrség

⁵² Na, mi a baj?

⁵³ Van egy (?)? – Van. – Na, menj haza, mert megkerül.

⁵⁴ Te P., gyere, mondjak egy jó hírt. Fizetsz áldomást, ha mondok egy jó hírt? – Persze, hogyne.

(10) Tudja, hogy jártam, most úgy tizen... Nem hazudak. Dógaztam a porcelángyárbo 31 évig. Vót iparam, fél norma. Építettem itt fenn. Há sár vót az Ajtanyi utcán, nem vót járdo. Jövek a léányommal 11 órakko, a gyárból. Azt mondja, menjünk itt a temetón, nehogy ne lássunk, belélépünk a vízbe. Hát mi-kor ott vagyunk a kanyarba éppeg, én nem figyeltem. A lányom azt mondja: – Édesapám, né egy magos ember. Mondam: – Hallgass, ne beszélj hülyeségeket. – Nézd csak meg. Hát ő megfordult s efutatt le. Én megállottam, s nézem, ki lehet az. Há kérem szépen, ahogy én mentem, ő jött. De tudja, milyen cilinder kalapja vót? Magas vót, négy méter. Ilyen nadrágja vót, buggyos vót, vagy hogy mondják. Lefutattam a sarakig, menyek a léányomhoz, kötem a vejemet, mondam: – Gyere, kelj fe. Ő nem men, azt mondja, nem men sehová. Aztán mentem én, a kutyák ugattak itt korán, mondam a feleségemnek, én regge kelek fe korán. Korán, amíg nem járnok. Menyek, lássom, hogy milyen nyom vót az. Tudja hát, kérem, miko jövek ott fe, megállok, hol megállott, nézem, mind a lónak a patájo. Érti. És innén az útbó ment egy sírig, a sírnál ott a patanyom, ott már eltűnt.

– Lyuk nem volt?

– De igen, vót egy lyuk. Na, mondam a feleségemnek, látod. Vót a román pap. Itt. Nagyan rendes ember vót. Olyan rendes ember vót az az ember, úgy köszönt az utcán kérem mindenkinek. Temettünk egy szegény embert. Alig vótak vagy hárman. Mondom neki: – Domn pãrinte dragă, aș avea să vă spui ceva necaz.⁵⁵ Na, azt mondja nekem: – Hai să mergem aici, să nu ne audă nimeni.⁵⁶ Na, féreléptünk, s mondam: – Uite, ce-am pățit și cum a fost. – Când a fost? – Zic că vineri, la unșpe și vo un sfert, douăzeci. – Na auzi, domnule dragă,⁵⁷ nekem van egy könyvem azt mondja. Nekem van egy könyvem, elmeek s meg-nézem. Hány óra vót? Mondam. Pénteken éjjel vót, fél tizenkettő felé. – Unde ai umblat?⁵⁸ Mondam, jöttem a gyárból a léányommal. – Ő is látto? – persze, hogy látto. A léányom vette észre. Na, azt mondja: – Măine sau poimăine viu și vă spui.⁵⁹ S jött a pap, oda haza hozzánk. Na, azt mondja: – Ai avut noroc, că n-ai avut legătură cu el și n-ai vorbit cu el, că ăla hăl necurat o fost.⁶⁰ Azt mondja, ettől az órától eddig jár.

– Akkor ez azt jelenti, hogy minden este jár?

– Azt monda, de la ora cutare, la ora cutare umblă.⁶¹

– Hány évvel ezelőtt volt ez?

– Vagy tizenhatal?

– Ez volt az egyedüli ilyen eset? (TO, 70 éves férfi, 1988)

5.B. Mise / előírt böjt által segít

5.B/a Eltávolítja a visszajáró halottat/tisztátalan

(11) Az unokatestvéremmel is megtörtént. Az édesanyja meghalt, és jött hozzá egy este. Miko sötét-dett bé. s vót két fia s a férje, és tartották, és nem bírták tartani, olyan erős vót, hogy menjen ki hozzája. És az ablakra tettek sötétítőt, és mégis látta. – Hagyjatak ki édesanyámhoz, me nézd meg elhúzta a sötétítőt, és mind csinál a kezével, hogy menjek ki. Még édesapám monda, hogy egy este ő is ott volt, s tartotta I.-t, me így hívták az unokatestvéremet, és azt monda, hogy olyan erős vót, hogy nem bírta tartani. S elment édesanyám, és monda neki, hogy menjenek el a paphaz. Mátéba. Nem akart menni. Azt monda: – Mié hogy menjek, milyen jól minden este jön édesanyám, és látom édesanyámat. Aztán csak levitték. S olvasott neki a pap, s azután nem még látta többet. Na de jött minden este jött az ablakhoz, vagy ha ment ki, kint vót. Muszáj vót, hogy menjenek vele ki. (BM, 64 éves nő, 1994)

(12) Én voltam. A férjemmel. Neki meghalt az édesapja. Őtet tényleg hogy megkísértette a tisztátalan. Az édesapjának itt vót a marhájok nállunk. Hatalmas marha. S minden reggel az apja itt vót, és nagyon szerette az apját. S olyan hirtelen halt meg. Vittük Besztercére, s a mentón meghalt. Miko fellépett a mentőbe, meghalt. Miko megérkezett, megszeppent, meghűlt a vére. Azt állapították meg az orvosok is. Annyit

⁵⁵ Tiszteletes úr, drága, el akarnám mondani a bajomat.

⁵⁶ Gyere menjünk innen, hogy ne halljon senki.

⁵⁷ – Mikor volt? – Mondom, pénteken, negyed tizenkettőkor, tizenegy húszkor. – Na, hallja, drága uram.

⁵⁸ Hol jártál?

⁵⁹ Holnap vagy holnapután jövök s megmondom.

⁶⁰ Szerencséd volt, hogy nem volt semmilyen kapcsolatod vele, és nem beszéltél vele, mert az a tisztátalan volt.

⁶¹ Ettől az órától eddig az óráig jár.

jártunk orvosná, de nem tudtuk megmenteni. Három hét alatt annyira legyengült, hogy olyan lett mind az ujjam. Azóta egy kicsit idegesen is maradt ő. Mert mondom, nagyon rosszul volt. És szerencsére megmondott mindent. Akkor is voltak az állatok. Elmentem fejni, és kijött fejni reggel. Olyan 5 órakor kelt fel. S kimentem én is fejni, me úgy vót akkor két darab marhánk. Mondom neki: – Miért sírsz, te? Hát azt mondja: – Apu most kelt fel innen mellülem. Mind egy hideglelés átment rajtam is. – Há hogy kelt fel apád, ha meg van halva? S akko má láttom, hogy baj van. Nem mondtam senkinek semmit. Megfejem a tehenyet, kijöttem. Annyira legyengült, egy csésze vizet nem tudatt tartani a kezibe. Ejtette el. S ő nem gondolt arra. Elment, mer akkor még nem vót a kismalom nekünk, ide a szomszédba a malomba, s a testvéreinek, hozzon át két véka kukoricalisztet. Összerogyott a zsák alatt. Hozzáfogott sírni. Hát ami búza megfordult a hátunkon. S a hátán neki is s a léányomnak is. De akkor mondom két liter kukoricalisztűt összerogyott. Te Istenem, Jóistenem! Há, azt mondja, 50 kilós, 60 kilós zsákokat vittem s nézzen oda, nem bírok el 20 kilót. Vagy 25 kilót elhozni. S akko észrevettem, hogy ő annyira el vót keseredve. Miért? Mondom: – Há mégis mit látsz te? – Há apu minden reggel mellettem van. Jaj, jaj, na itt baj van. Akko úgy kerültem a román paphoz. Az a M. vót, egy fiatal...

– Itt vót?

– Itt vót. S akko elmentem a román paphoz s elmondtam az esetet. – Jaj, așa-i de rău I. bácsi, da de ce n-ai venit până acuma? – Da pentru că n-am știut.⁶² Na. Eljött és meglátogatta, s akkor azt mondja, semmi baj, nála, azt mondja, nagy baj van, s elmondott mindent, hogy mit látott és hogy. S akkor eccer azt mondta, hogy lássó, hogy viszik a kapukat a szövetkezet irányába. A kapukat. Há mondom, hogy vigyék a kapukat a szövetkezet irányába. Ha te olyan beteg vagy, hogy vigyenek hogy cementet csináljanak. Hát ez nem igaz. Me őtet a tisztátalan hívta ki. De én nem engedtem kimenjen. Mondom: – Semmit, neked bent van a maradásod. Sem az állatokhoz nem engedtem, én mentem reggel és elláttam őket, fejtem. Nehezemre vót, de többet nem engedtem. Láttam, hogy baj van. S akkor a tiszteletes úr is megmondta, hogy amit fordított és olvasott, és böjtöltem, s nem volt szabad kimeneni. Könnyen megöhlhetne vóna a gonosz lélek, hogy ő kiadta, hogy mi van vele. Na, akkor mikor a román templomba felmentünk, a román templomba vitt be, s ahogy mondta a román pap, még bennem is, gondoltam, úgy éreztem, mintha valami ment vóna ki. De tiszteletes úr, mondam, annyira folyt a víz azon az emberen, mintha patakba folyt vóna. S imádkozott. S egy olyan nagy könyvből olvasott. S aztán elévette azakat a mit tudam én, Sitania lui Măria și Vasilie. Na, mikor a tiszteletes úr, láttom, hogy N-en átugrott, azt mondja: – E. néni, én pentru I. bácsi orice fac, da mai este încă un preot, amândoi să facem.⁶³ Vótam Kentelkén, vót egy idős pap. Annak is megvan az a könyve. S abbó. Mind a ketten eccerre. I. bácsival baj van. Azt mondja, hogy menne hamarabb, hogy ne gyengítse le annyira, hogy valami történjen. S akkor elmentem oda. S mondam, hogy átugrott, me azt mondja: – E. néni, și eu am om... (?) și eu am copil acasă.⁶⁴ Tudja, hogy van, valami átkokkal van az ők nagy könyvük. S azakan átugrott belőlük, látta, hogy olyan súlyos vót, amit tudta ő, kihagyta belőle. Mondam, hogy mik vannak abba, őrizzen meg a Jóisten. Őrizzen meg a Jóisten. S annyi vót. Eljöttem haza, felvette, inget és gagyát vittem, egy olyan rövid gagyát és inget vittem neki s egy zsebkendőt, azt hiszem. Három darabot. Odaadtam neki a zsebkendőt, inget és az én emberem megvátozott.

– S ő nem kellett, hogy ott legyen?

– Nem, hát ő az ágyba vót, nem mehetett ki. Én nem tudtam, hogy mentem vóna, elmentem vóna ahhoz a paphoz. Na én még böjtöltem is. Nem tudtam, mi és hogy van. Amég aztán elmondta a tiszteletes úr. Mondom, hogy vótak ilyen esetek.

– A böjtölés hogy vót? Hetente egy nap?

– Dehogy hetente egy nap. Három naponta. A keddi napot, úgy mondták, hogy az irigyek napja, a szerda és a pénteki nap. Me a szombat, az a halottak napja, úgy mondják ezek a román papak.

– A szerda kinek a napja?

– Úgy mondják ők, ezek a böjtös napok.

– Egy héten három napot?

– Igen.

– Semmit nem volt szabad enni ezeken a napokon?

⁶² Jaj, annyira rosszul van I. bácsi, miért nem jött eddig? – Mert nem tudtam.

⁶³ I. bácsiért bármit megteszek, de van még egy pap, csináljuk mind a ketten.

⁶⁴ Nekem is van emberem... (?) Nekem is van gyermekem otthon.

– Há, tiszteletes úr, egészen estig kellett tartani. Nehéz böjt volt. Amég a csillagok feljöttek. S akkor meg-
gettem egy szelet kenyeret s egy pohár vizet ittam. Annyi vót. Mert súlyos vót. Hogyha könnyebb az eset,
akkor csak délig tartsa az ember. Akkor úgy őrizkedik, nem eszik zsíros ételt. Imádkozik.

– Ilyenkor még az állatnak se volt szabad adni?

– Nem. És nekem muszáj vót, me nem vót kinek. (MB, 55 éves nő, 1994)

(13) Ez megtörtént, megtörtént épp velem. Mert a férjem meghalt... Hát meghalt a férjem, és nem tud-
tam annyi bátorságot venni, hogy a lakásba bennlakos legyek, hogy bennlakjak. A féléstő, a féltségtő. S így
történt, hogy mint máma eltemettük, másnap a rokonság segített hererakodni és minden, na, elhordoz-
tunk a szomszédokba, kitől mit kértünk. És vót két szép süldöm, s nem tudtam gondviselni a féltségtől, mert
nem tudtam bennaludni a szobában. De persze nem láttam semmit se. Felmentem a csentruba⁶⁵ alunni
a léányomhaz. És na mi legyen, hogy legyen? Na, mondam, itt hagyam a szép kicsi lakásamat, vagy,
mondam, csináljatak vele amit akartak. S ez úgy történt, hogy fenn a léányamnál egy éjjel arra ébred-
tem meg, hogy hallok egy nagy zenezsót. S én hama-hama felszöktem, kinyitám az ablakat, de álmamba.
Mikor kinézek, a férjem. S a férjem avva szólított meg, hogy mér engedtem meg a muzsikaszót. Persze, az
én férjem hívó vót. Jehovista hívó vót. S ő engemet evve nagyon-nagyan megátkozott, hogy így mond-
jam, hogy ne engedjek meg muzsikaszót az ő temetésin, a virrasztójába, hanem hívők temessék őtet. S én
eztet megszegtem. S a férjem annyira megharagudt ream, lehúzta a cipőjít, fogta így, s engemet szemközt
vágatt. S akkor én is hamar mintha lett vóna cipő a lábaman, s én is visszavágtam. S mikor én visszavágtam,
én már az ágyban vótam. Itt torkan vótam fogva. Már nem tudtam szóház jutni, annyira fojtogatatt,
hogy már magaman kívül vótam. Akkor én a nagy hareba elkaptam a kezit. Boesánatot kérek, hogy kife-
jezzem, így az ujját bekaptam a számba, s leharaptam az ujját. S az ujsa bennmaradatt a számba. Én több-
bet őt nem láttam. S én avval a nagy kínnal maradtam. Reggel amikor felkeltem, a párna a fejem alatt víz
vót, bendő. Ettől a perctől nekem kerek hat hónapig nyugtam nem vót. Papokhaz kerültem, szógálatot kel-
lett csináltassak. Akkor otthon mind ahogy így nevezik a románok, olyan fészániát,⁶⁶ e kellett vigyem a
papot le a lakásomra, kiszentelte a házat, de nekem mégse vót ez kielégítés. Nem vót nyugvásom, pihené-
sem kerek hat hónapig. Annyira elsoványodtam, tönkrementem, hogy nem lehetett az arcomra ismerni.
Minden éjje, minden éjje kétsze-háromszó megjelent. De olyan küszködése, hogy azt nem tudam kifejez-
ni. S mindenkinek sírtam e, hogy né mi történt velem. Kérdezték: – Nincsen fátyla, szemfedele. Mondam:
– Van. – Na – azt mondja –, vedd elő a szemfedelit, tedd réa a személtlapátra, gyujtsd meg, füstöld meg
magadat velle. Akkor én, regge annyi erőm nem vót, hogy az ágyambó fekeljek, mondam a léányomnak,
hogy vedd elé azt a szemfedele, és gyútsuk meg a lapátan, s álljunk réa mind az egészen, s füstöljük meg
magunkat. Akkor fekeltem az ágyból, fogózva, ementiünk a szemfedéldarabhoz, megfogtuk, rátettük a la-
pátra, meggyutattam. S az nem akart elégni, tanár úr. Egy alak alakult ki abból a hamvból. Abból a feke-
te hamvból. Hol alak, szem alak, száj alak, váll alak, fej alak alakult ki, percenként, ahogy az égett e ham-
vái. Annyira meg vótam attól iszonyodva, tönkrementem, nem tudtam magamnak erőt adni. Kerek hat
hónapig. Annyira legyötört, annyira tönkrementem. Mindenkinek meséltem el az álmat. Azt mondták,
ameddig én a lakásba nem megyek vissza lakni, addig békét nem fog hagyni. Amíg nem fogadam vissza
a lakásamat. Mert azér haragszik, hogy megtagadtam a lakásomat. S mért nem háltam a lakásba. Aztán
hat hónap után jöttem úgy ahogy helyre. Hat hónap után, szégyelem is kifejezni, megtagadtam a gyászt.
A fekete ruhát nem vettem le, de már felvidultam. Annyira kikapcsolódtam ebből a küsködésből. – Akár-
melyik román pap vállalkozik erre? – Persze, akár-melyik román pap. Persze, aztán kellett neki monda-
nom mindent, mert kérdezte, hogy mit látak? Zörög a bútor, csörömpülést, vagy az edények? Vagy jön
be, és kérdez valamit. Vagy mit? Hogy ő miről csinálja a szógálatot. S aztán így, hogy mikor a harmadik
szógálatot csinálta a román pap, még ott abba a szent helybe is, a pap mikor engemet letakart avval a pa-
lásttal, s az a biblia a fejemen, s mondta, hogy mondam az imát, csorgatt a nyálam, ömlött a könnyem.
Mintha elszorította volna valami a torkamat, nem tudtam az imát elmondani. Annyira gyötört akkor az
a rossz szelleme, hogy nem akarta megengedni, hogy végig elmondjak egy imát. (TO, 65 éves nő, 1994)

⁶⁵ centru (rom.) – központ

⁶⁶ feştanie – szentelés

5.B/b Betegét gyógyít

(14) Még vót itt Kékesen is a pap, az öreg pap. Az öreg paphaz ha menté, megfordította ő is.

A pap rajtam is segített, tudjátok meg. Ecce 8 hónapon keresztü fekdtem ágyba. Le vótam benuva. Akkor az pendely vót deréktó le és ing. Nagyanyám, mer anyám meg vót halva, bevitte a pendelyemet s az ingemet a paphaz. És kilenc napot böjtöltek, összegyűlt az egész család, és én lábra álltam. A pap imád-sága által. Ez igaz volt. Öreg pap volt. Én nem tudtam semmit, én a halállal viaskodtam, úgy le voltam gyengülve. (VE, idős nő, 1994)

(15) [A fia] Egész éjjel húzatt, hogy hal meg. Mára jöttem az orvostól, hónap kell menjek vissza. Mondta a doktor, hogy nehogy megpróbáljam, hogy a gyermek otthon meghaljon, miko látom, hogy rossz-szul van, menjek vissza. Éjjel, egész éjjel húzatt, nem aludt, olyan 6 hónapos volt. S menjünk vissza az orvoshoz. Azt mondja, hajnalba gyalog mentünk be Kékesig, azt mondja nekem a doctor: – Ştie Dumnezo, ce să mai fac cu el.⁶⁷ Má nem még tudja, mit csináljon. Akko mintha valaki mondta vóna. A bábaasszannak mondam onnan a faluból: – E. néni, mondam, tudja, hol lakik itt a román pap? – Igen – azt mondja, itt a sikátorba. – Nem jön, menjünk hozzájo? S elmentünk, tiszteletes úr, de az magyarul is tudatt. Azt mondja, legyen hitünk, imádkozunk. S na elkezdett olvasni neki, olvasatt, olvasatt, imádkozatt azután magyarul is. A gyermek annyira sírt, hogy folyt a papról a víz. Azt mondja, ne aggodalmaskodjak, ne izéljek, hogy sír a gyermek, azér tud imádkozni, azt mondja. S azután elkezdett magyarul. Ha mi nem érjük, hogy mit imádkozott románul, ő tud magyarul is. Imádkozatt magyarul is. S tiszteletes úr, ahogy kijöttem a paptól az útba, elaludt a gyermek. Addig nem aludt öt percet. Öt perc alvása nem vót. És kiértünk az útba, elaludt. Ez úgy vót, szomba délután olyan 4–5 óra. Azt mondta a román pap: – Să vii și la biserică. Da când vezi că ies oamenii din biserică.⁶⁸ Hogy ne... S avval a gyermek elaludt. Egész éjjel aludt, egész nap. Egész olyan tájig, amég vótam a papná vele. Addig meg se ébredett, tiszteletes úr. Na és elmentem a templomba. Amiko kijött hogy olvasta a bibliát, hogy menjek oda elejibe. Akko a köntösit rátette a gyermekre, megsúg-ta: – Lásza – azt mondja –, hogy használt, hogy imádkoztunk érte. De azé maradjunk benn a templomba utoljára, azt mondja. Maradjunk a templomba. Levetkeztettük, tiszteletes úr, purdéra. S olyan nür-rel,⁶⁹ olyan olajjal megkente a gyermeket a tetejítől a talpáig, a tenyerét mind-mind. És nem ébredt fel a gyer-mek. És elmentem vissza a kórházba vele. Délután felébredett. Vigan. Semmi baja nem vót, tiszteletes úr. S hazajöttem vele. S meghattam a testvéremnek, R.-kának, hogy varrjan neki inget, me mikorrá jövünk, meg lesz halva. Úgy volt. (MB, 64 éves nő, 1994)

(16) – A betegekkel mostanában paphoz mennek-e?

– Én vótam most, hogy beteg vótam. Nem vótam én, hanem a léányom ment el. Hogy leestem a dió-fáról...

– Leesett Zs. néni most két éve egy diófáról.

– Én nekem annyira fájt itt, látszik is, még meg van ütve, egy kis csomó van. Bévittek a kórházba, én nem tudtam hallgatni. Csak kiabáltam s jajgattam. A fájdalomtól. Ahogy mind béhunva vót a szemem, me megüttem egy kicsit a kisagyamat is, s mind mondták: – Mé nem nyitad ki a szemedet? Nem tudtam ki-nyitni. Megfogtak, hogy vigyenek, né nyissa ki a szemét, nyissa ki. Annyit kiabáltam. – Hallgassan, mámi, me itt a kórházba sokan vannak. Is vannak betegek, akik pihennének. MÉR csinál úgy? Hát én nem bírtam a nagy fájdalomtól. S közben úgy ahogy állottam ott, még most se képzem magamat, hogy a kórházbo le-hettem vagy a menyemnél vótam. Ott láttam a sarokba egy lámpát. És az a lámpa mind égett. Hogy égett, mindha a függönybő mind csinálták a pászkát.⁷⁰ Szoktam én csinálni ezt a peracet, a pászkát. És ahogy... mondam: – Óltsátok el azt a villanyt, ne mind süssétek azt a peracet, mert én égek el egészen. Nekem égett el egészen itt né hátul. Mondam: – Ti csináljátok a pászkát, adjátok el, s csináljátok a pénzt.

– Zs. néni beszélt féré.

– Férebeszéltem, igen. S aztán na egy kicsit jobban lettem, s elhozatt a léányom ide Betlehenbe, me vótam a fiamná s aztán elhozatt Betlehenbe is. Mondam a léányomnak: – Te, kéne menjünk a paphaz

⁶⁷ Tudja az Isten, mit csináljak még vele.

⁶⁸ Gyere a templomba is. De akkor, amikor az emberek mennek ki.

⁶⁹ mir (rom.) – szentelt olaj

⁷⁰ pască (rom.) – kovásztalan kenyér, pászka

– mondam –, hogy olvassan nekem, mondam. Két éccaka nála is úgy kiabáltom. – Édesanyám, édesanyám, aol is vannak, fejül is. – Mit csinálnak? – Restellem, azt mondja. – Fiam, mit tudjak csinálni, nekem annyira fáj, hogy én nem tudak túrni. Hogy fáj, vagy nem vótam én jól, a fejem, nem tudam. Elmentünk, elment a paphaz, s fizetett misét.

– Melyik paphoz?

– Betlenbe. Az állomás utcába. Ott lakik, az mondta, az állomás mellett.

– B.-nek az apósa.

– Minek is hitták? Tudtuk a nevit. M.?

– S mondam a léányomnak: – Te fizettél misét, de nem egyet kell fizetni, me három misét. Én úgy tudom, három mise kell egy imához. S aztán elment is még fizetett. Megmondta a papnak, s csinált három misét. S ahogy elmentünk a paphoz, s imádkoztatt, kit iccaka kiabáltom, s többet nem még kiabáltom. Többet nem még jajgattam úgy, ahogy jajgattam. Me megmondták a szomszédak, jaj, azt mondja, találkoztatt a szomszédasszanya I., a léányom, s: – Mi van itt nállatak, mi vót az éccaka? Azt mondtam a férjemnek, jaj, istenem, az a férfi mit tud csinálni avval az asszannyal, annyira jajgat. Ó azt hitte, hogy a feleségít veri. Nem tudta, hogy én ott vagyok, ingemet elhoztak oda. – Nem – azt mondja –, idesanyám beteg és az. Két éccaka úgy jajgattam. S akko többet, hogy a papnak elmondtuk, nem. Azt mondta: – Doamnă – má ezt I.-nek mondta –, ruga lui Dumnezeo mare. Și pesti tot⁷¹... hogy el tudja... (BE, 76 éves nő, 1994)

5.B/c Rontást visszafordít

(17) Ezek a románok sok mindent tudnak.

Hanem betegségbe én is szenvedtem. Mi okból s mi által, nem tudom, mert a léányom férjnél vót, annak annyit mondott egy román pap, hogy úgy akarták, hogy elvállassák a... mer román férje van... a léánt a férjítő. Szóva irigységéből, nem tudom, milyen formábo. Na. Mi csináltak, mit nem, elég az hozzá, hogy rám esett a nyomorúság. Nem felejttem soha, jöttünk egy kékesi vásárból és valamit, mit tudom én, eladtunk, vagy hogy volt, az én léányom elmaradt, itt a férjével, nekik vót téve, de hát úgy sikerült, hogy mi jöttünk haza. Hába mi se vótunk akko olyan idősek. És eljöttünk, azt hiszem, tehenet vagy disznóva vótunk, tudom, hogy eladtuk, s aztán I. megivott egy sört, és: – Gyere, menjünk szépen haza. S mikor ideérkeztünk haza, volt egy olyan öv forma, minden szín össze vót csavarva, piros, kék, sárga, minden, akko a férjem felvette, de én ecce belerúgtam. S ő elhajította. A hídról a kiskapuig. Úgy vót. Én belerúgtam, a férjem elvette s feltette. Eljöttünk haza, minden. Nem telt két-három napba, vót akko szilvánk. És az mondta: – Te E., annyira unlak, te el kell menjél a háztól. Há mondom: – Te I., mi... Ilyen idős korba? Há, gondolom, biztos ivott, vagy valami, abba az időbe nem ivott I. Vagy mi van veled, hogy menjek el a háztól. – Menjél, me nem kellesz. – Jól van, I. Mit tudjak még csinálni? A léányomnak vót kicsije, mit tudjak én csinálni. Má csak egy lot⁷² szilvánk vót. Két munkaerő. Egy csomó kukoricánk. Két helyt vót kukoricánk. Cukorrépa. Menjek el! Nem felejttem e soha, ez vót szeredai nap. Szereda, csütörtök, szombaton vótunk, vót egy bátyánk, segített. Vasárnap levágtam egy csirkét, készültünk, menjünk szilvát szedni. Ement fe a testvéréhez, nekik is vót szilvájok, menjünk közösen, akkor, ók is jönnek az ók... mi a miénkkel. Hogy menjünk szilvát szedni. Amiko megvót a reggeli, minden hazajön, egy kicsit... ő szépen eljött haza, vót valami szilvánk, egész két óráig vagy háromig pattogottuk, hogy ízet készítsünk belőle. Nem ilyen szilváról vót itt szó, hogy betegye pálinkánok, hanem neki az vót, hogy legyen baj. Úgy akartuk, hogy kifőzzük délután. Megyünk szilvát szedni, s délután miko hazajövünk, kifőzzük itt a szomszédba A. bácsiékná. S olyan gonoszul jött, hogy én akko el kellett menjek. Nem tudtam elképzelni, hogy mi van. Me mi, magyarok, buták vótunk. Azt mondja: – De nekem azonna tűnj el! Elvette a szilvát, mondom, készen van a reggeli, jöjjenek, hogy együnk, s hogy menjünk. – De te tűnj el a háztól. – Há hogy tűnjek el a háztól? – mondam. – Én ezt mind rakam belé (pálinkába), nekem nem ke íz, nekem ke semmi. Rakom be pálinkánok mind. Elveszi a kosarat és... – Te, hogy teszed, miko megpattagattuk, szép besztercei szilvát s engedjem, hogy tedd bele. Elvettem a szilvát s akko belerugatt a lábomba. Én annyira felidegeskedtem, vótak ott valami zsákok, úgy meglöktem, hogy hanyattesett a zsákokan. S eltűntem dógamra. Kijöttem, s akkor nem még kellett se reggeli, semmi, nem tudtam elképzelni, hogy né valami történt ebből az övből. Há honnan tudjam, hogy ez mi. Menjek el a háztól. Na ement, ement. Bejöttem, lefeküdtem, nem még kellett szilvaszedés. – Né, te E.,

⁷¹ Asszonyom, az Isten könyörülete nagy. És mindenek felett...

⁷² lot – tábla, parcella

mit tudjak csinálni? – mondtam a léányomnak. Hova menjek. Az a bátyánk, azt mondta, menjek hozzájuk, amég elfelejti, Besztercére. Há, mondam, ki tudja, milyen ördögei vannak, hogy menjek én valaki házára, ilyen munkaidőbe, mikor annyi a dolog, hogy nem tudjuk, hogy lássuk a fejünket a sok munkától. Vót a Bánátba egy testvérem, én addig meg se álltam. Tettem magannak 3-4 rend ruhát, úgyé a léányomma egy táskát becsomagoltam, a vejem traktorista vót, akko is vótak kapálni. Sírva maradt el a léányom, én is elkeseredve, s elmentem. Ó, hogy nehogy megbédredjen, gondoltam, hogy veszekedik. Miko jöttek ilyen bolondságot, akko kellett, hogy tegye. S ő azé adta, én akko nem tudtam, akko is román paphaz kerültünk. Na. Szóval elmentem. Azt akarom mondani, hogy történt ez. Na az most má honnan tudta, én itt vagyak borzási, hogy az én, ahogy mondja a román, istoria mea.⁷³ Az én történetemet, hogy mi történt itt.

– A Bánátban volt...

– A Bánátban volt egy olyan oltyán cigánné. S azt mondja a léántestvérem: – Néném – má én vótam a legnagyobb –, próbálja meg, lássuk mégis, mit mond magának. Me nekem mindent megmondott. – Nekem nem kell, én nem hiszek. Azt mondja: – Há mégis, hogy lássó, hogy igaz vagy nem igaz. Az magát úgyse ismeri, se a történetit. Mindent megmondott az ég világán. Az a kártyábo, tudja, felemeltem úgy, amennyire gondoltam én, s akkor... de én nem hogy hittem. Megmondta: – Dumneata nu prea crezi. Da eu-ți spun adevărul,⁷⁴ hogy milyen... Az ördögge az is, há mive. Azt mondja: – dumneata ești trimis de acasă pe o perioadă.⁷⁵ Maga el van jöve egy időszakra. De a férje maga után jön. Jönne hamarább, de nem tudja, hogy hol van. Nem tudja. Én küdtem levelet édesanyámnak, de irtam, hogy ne mondja meg. De csak aztán megtudta. Három hétre csak eljött. Három hétig odavoltam. És megmondta a cigánné: – Să ști că vine soțul după dumneata. Da n-o știut unde ești. Nu știe.⁷⁶ És jön, mennél hamarabb. Mijek vót, maga mit vett fel a kapuból? Akko jutott eszembe. Á, itt baj van. Azér kellett eljöjjen én? – Ai – azt mondja –, doi tineri acasă.⁷⁷ Van két fiatalja. Van egy lánya vagy mit tudam én, úgy mutatkozik, egy idegeny van a házba. S azoknak vót csinálva, s magukra, idős emberekre esett a nyomorúság. Ce-ai luat din poartă?⁷⁸ Mit vett fel a kapuból? Hát én mondom, egy övet. – Igen? De nem mondtam, csak utoljára, hattam, hogy mondjan el minden. – Dumneata ai avut pus ceva pe poartă și ai luat sus. Mondam: – Da. – Să ști, că un străin urea să despartă pe tinerii ăia, de a căzut pe dumneavoastră.⁷⁹ Ez a második eset, miko megbénultam, akko nem bírtam jární. S mind ezek csinálták, akik tették ezt a dógat. Na.

– S hogy szabadult meg?

– Mind a román pap által. Eljöttem. De ő nem tudta. Én gondoltam, ki tudja, milyen bolondság a fejbe ment. S akkor eljöttem haza, ejtött utánom, sirt, azt mondja: – E., miért tetted ezt, hogy eljöttél? Ott egy csomó szilva szedetlen, egyiket még leszédtek valahogy, de kukoricaszedni... [A lánya] – Há hogy maradjon otthon, miko maga mind kergeti. Há nem buta, hogy üljen itt. Anyunak el kellett menni.

– Munkába vót akkor. Délután nem akart semmit segíteni. Szegény léányom, kiesivel, ahogy lehetett. Na aztán három hétre visszajöttem. S mondam, elmentünk a román paphaz. Vannak olyan papok, hogy van nekik, tudja, hogy tudják, hogy mi történt. S akko aszerint adta, hogy mit börtöljön.

– Könyvből nézi meg?

– Könyvből, könyvből.

– Itt a helybéli papnál volt akkor?

– Nem. Dézsen vótam egy idős papná. Az aztán elmondatt mindent. Hogy milyen napot tartunk.

– Mind a ketten tartották? A férje is?

– Nem. Én a léányomma. S akko hálistennek megszabadultam.

– A szíjjal mi lett? Ott maradt?

– Nem, aztán egy időre eltűnt. Há gondoltam, elvette valaki, há őv vót. Nem tudtuk. De akkor, amikor a lábaim annyira fájtak, egy zsebkendő össze vót kötve, regge, egy tiszta új zsebkendő, oda vót téve az

⁷³ Az én történetem.

⁷⁴ Maga nem nagyon hisz. De én megmondom magának, azt mondja, az igazat.

⁷⁵ Maga el van küldve otthonról egy időre.

⁷⁶ Tudja meg, hogy a férje jön maga után. Csak nem tudta, hogy hol van. Nem tudja.

⁷⁷ Van, azt mondja, két fiatal a házánál.

⁷⁸ Mit vett fel a kapuban?

⁷⁹ Magának a kapujába volt téve valami, s maga felvette. Mondam: – Igen. – Tudja meg, egy idegen el akarja választani a fiatalokat, s magára esett [a rontás].

útnak a szélire. De a férjem nem engedte, hogy felvegyem. Azt mondja: – Soha az életedbe az útról fel ne vegyetek semmit. Ott üljön, ahol van. Se ne rúgjál bele, se nem. Nem engedte többet, hogy felvegyünk semmit. Ha zsebkendő, ha akármilyen, ott üljön az útba. De mindig az fel vót véve. Tudtuk, hogy regge korán mentünk a téhenre a legelőre, vittük ki. S az oda vót rakva, s miko láttá, hogy nem vettük el, akko megint vették el. S megint rakták. Megmondták névre. Megmondta saját maga kiadta, hogy ő vót a tettes. De én azt mondtam, távol tartam, a házomat soha nem kerüli meg. Szomszédba van. A fiú még jön, de ők soha nem kellnek nekem. Ő tudja, hogy tudunk mindent. Ilyen. Így vót, tiszteletes úr. Ilyen dógokat. A sátán munkája, nem isteni munka. Hát az Isten nem akarja az embert hogy megölje. Rosszat az embernek. Mi magyarak az ilyenben nem hiszünk. De ilyen román babona dolgokkal... (BO, 55 éves nő, 1994)

(18) Én mondak egy élő példát. Ez nem hazugság, magamról. El vótam menve Tacsra leg- és legelőszőr. Na és ültem három hónapig ott, és hazajöttem. A szüleim elcsaltak vissza. Na hazajöttem, s mit tudam én, jött valaki, eljött egy román, egy özvegy menyecske hozzánk, s azt monda nekünk, hogy adjunk elő két méter cernát, így megmérte az asztalnál. Nem kell több neki.

– Fekete cernát.

– Fekete cernát. Csak annyit, hogy varrjan fe egy gombat. Nem még hozta sohase vissza. De akkoriba mi vót az, semmi. De mi nem gondoltunk rosszra. Úgy megcsináltok engemet, tetszik tudni [Nevet.], hogy hogy mondjam, jött réám egy olyan roham, egy olyan búsulás. Úgy ki tudtam sírni magamat, futattam a kertbe, hogy ne lásson senki. Aztán még ott is láttok. Vót egy nagynéném, mentem hozzája a kerteken fel, sajnáltak, mondta: – Jaj, te, I. úgy sír hohottal,⁸⁰ biztos bánja az urát, vigyétek vissza. Miko már elhagyott a gyötrődés, nem vótam én beteg, csak jött, nekem jött, na. És amiko elhagyott, kerültem elé, mentem bé, mondja édesanyám: – Na, vót E. néni, azt monda, hogy te vótál ott, úgy sírtál, ha bánod az uradat vaj akarsz visszamenni, gyere, vigyünk. Én mondtam egy csúnyát nekie: – Ha kell magaknak, menjenek magak. Na, annyiba maradt. Há vótam egy párszor... Barátfalván vót... Há má vót vagy 20–30 éve. Édesapám édesanyámmal gyalog mentek Barátfalváro. Akkor nem jártok autók. Na, háború idő alatt. Háború után mindjá, me én 45-be mentem férhez. Úgy 46–47-be lehetett ez. És elmentek gyalog, és elvitték nekem egy ruhámot. És két hétig kellett édesanyám minden második nap bötöljen. Azt a ruhát addig nem dobtam le, s mind fordítva tartattam, a fonáján. Így mondták. Úgy meg vótam csinálva, miko kinyitatta azt a könyvet, úgy mondják ők, pregyéla,⁸¹ vagy hogy mondják ők rományul, azt monda: – A maga léánya sajnos úgy meg van csinálva, halottal. Ez nehéz kicsinálni, me a földbe van. De megpróbáljuk. Úgy megcsináltok, azt mondja, úgy meg van csinálva, mindenkinek tetszedjék, de ne tudja senki elvenni. Hogy ne tudjak férhez menni. Na édesanyám, aratás és meleg idő vót, úgy dógozott, hogy egész nap bötölt. Nem mondhatam, nem beszélt ő rossz órábo, miko lejártok a napak, többet engemet az a sírás nem gyötört. És férhez mentem. (CT, 65 éves nő, 1994)

(19) A fiatalak össze... izéltek. S valaki megrontatta, rossz élet vót a családbo. S elmentek az izéhez, s az segített. Meg tudja csinálni, hogy meg is unja, meg tudja csinálni, hogy éljenek tovább. (CT, férfi, 1994)

5.B/d Hírt szerez távollevő hozzátartozóról

(20) A papak sokat tudnak csinálni. S a kártya is megmondja. Én magamról beszélek. Mikor P. a testvérem el vót zárva akko a katonáéknál. El vótam menve Földvára, szűttem ott egy ágyterítőt R. néniéknél. S elvettem, s elmentünk a román paphaz. Földvára. Lássuk, mit mond a pap. És adott bötet, hogy böteljünk. S böteltünk is, kilencen böteltünk egy nap. És aznap írt a testvérem haza levelet. Abba a napba írt, amiko kilencen böteltünk egy nap. Ha kilenc napat bötelttem vóna én egyedül, akko 9 hétig ment vóna. De kilencen böteltünk egy nap, abba a napba írt levelet. És kéremszépen hazajöttem, és kellett tartuk a kedd napat. Hazajöttem hétfőn este s mondam: – Édesapám, ne vigye el a tejet reggel, mert úgy monda a pap, hogy ne vigyenek el semmit a háztól. Nem szabad kiadni. – Na – azt mondja –, ugye, hogy igaza vót A. M.-jének? Mert a keresztanyja öcsémnek elment ide egy kártyavető asszonyhaz és kivetette a kártya, hogy egyik testvére egy úr mellett van, s valamibe jára. Na ha nem lett vóna igaz, nem mondanám. (VE, nő, 1994)

⁸⁰ Itt: zokogva.

⁸¹ pregyéla, pravilă – törvény

5.B/e Egyéb segítség (válas után a részeges férj zaklatását megszünteti, a gazdaság szerencséjét visszaállítja, fogadalmat szentesít)

(21) Szegény N., ő meginn vót a férjéér. Rosszul éltek, részeges vót, tekergő vót. Má azt se tudta, mi csináljon. S aztán...

– Hova ment?

– Há vót ő ott Dézs mellett. Bonc, vagy milyen falu van ott. Na ottan.

– Aztán rendbejöttek?

– Annjit csinált, hogy nem még jött, és nem még zaklatta többet a férje. (MVB, 40 éves nő, 1994)

(22) N – Szóval mi is vótunk. Én is vótam a román papná. Ha döglett meg disznónk vaj állatunk pusztult el.

F – Ugye melyik nap döglik meg, azt a napat szokták bötelni.

N – Má nemcsak azt a napat. Mondja ő, hogy melyik napat. De azér én is vótam.

– Hol?

N – Há most má Vermesen is van egy pap, azután van itt Kentelkén is. A kócsi is.

F – Aztán vót Újfaluba s...

N – Edeni-be, csak az meghalt.

– Disznó miatt volt a papnál?

N – Igen. Mind máma elhozta az urammal a vásárból a malacat, nem is evett, reggere meg vót döngölve. Akko vettünk mind másot. Az élt egy hónapig, megdöglett az is. Maradtunk disznó nélkül, me mind pusztultak e. Ementem a paphaz. Én köszöntem a Jóistenhez...

F – ...hog forduljan jóra.

N – Azótától nem is vót... Pedig meg kellett volna tartsam minden héten a napat, de nem tartattam csak egy darabig. Egy liter vizet vittem, egy kiló lisztet vagy korpát. Azt mondta a pap, miko jövek haza, hogy locsoljam meg az istállót, locsoljam meg a ketrecet, az ólat a vízzel, s aztán az állatoknak adtam lisztet.

F – Ó arra olvasott.

N – Igen. Megmondta, melyik napat tartsam és úgy. (CT, 75 éves férfi, 65 éves nő, 1994)

(23) Most is mennek ezek a cigányok, például ha valamit csinálnak...

N – ...leesküsznek, hogy nem isznak.

F – ...mennek, fizetnek egy csomót a román papnak, hogy csinál nekik misét, hogy esküsznek, hogy ennyi és ennyi idő alatt nem iszak több italt.

N – A feleségek zavarja, hogy menj esküdjé le, hogy ne igyál többet.

– Ezért elmennek a paphoz?

F – Igen, igen, inkább ezek a székely cigányok. Sátorasak. Ezek járnak ide GE-re a román paphaz. Nagy pénzeket fizetnek, hogy csinál misét nekik. S leesketi. S aztán jöttek ide s kínáltam. – Le vagyak esküve.

– Egy időre?

F – Igen, egy időre fogadja meg, hogy nem iszik. (GE, 77 éves férfi, 73 éves nő, 1994)

6. A pap kérésre ártatlan ember ellen tart misét/ír elő böjtöt (megront) / Visszautasítja a szolgálatot

6.A Az ártatlan szenved / meghal

(24) Nálunk történt néhány éve, ezt a S.-t elvette egy magyar ember, románnyol tartatt. Most is avval tart. És elvette, és nem szerette. Hiába vót magyar, az ő nyelvén, nem szerette és eküdte. És most az a menyecske, melyikke élt, él mámo is, soha nincsenek jól. Elment ez a menyecske, és fizetett. Fizetett misét, és azt mondta: – Nyugodt lehetsz, amég él, ők jól nem lesznek soha. Igaz vót, úgy is van. Má én úgy mondam, a román pap sokat tud. (MP, 82 éves nő, 1994)

(25) Románok vótak. Csinált, hogy menjen férhez. Idősebb léán vót. Ha ember, akkáki, hogy ő mehesen férhez. Így a papakkal. Meghalt ippeg a léántestvére. S annak emaradt egy léánkája. Még mai napig is il az asszan. És a testvérit ölte meg, drága. Nem tudta, hogy kire csinálta. A testvére ilyen hirtelen csak fefordult, egy-kettőre meghalt. Aztán kiderült, a sógora miatt. Aztán lett még három fiak. Egyik meg van halva, de kettő még megvan. Az öregek má meghaltak. Szegény C. néni. Mindig emlegették, hogy C. ölte meg a testvérit. Az csinált... tudták, hogy jár effélékbe... (AM, nő, 1994)

(26) *Férjnél vót, vót neki első ura. Vót több gyermeke. S azután megint férhezment, meghalt a férje. És az anyóssa megcsinálta, hogy haljan meg. Nem szerette, hogy mér ment férhez. És na, nem sikerült neki, hogy annyira csinálja meg, de ott van má, mindjá ott van karácsony s most is ott van az ágyba, szegénynek a kezei, nem is lehet mondani, hogy meg van égve.*

- Hogy csinálják?
- Ezeket úgy, hogy vannak papak.
- Hova járnak?
- Kócs. (VE, idős nő, 1994)

(27) *Hát az unokatestvéreimről van szó, aki ezelőtt tíz vagy tizenegy évvel... Sajnos, már meghalt. Mikor a huszadik életévét betöltötte, pont azon a napon halt meg, mind katona. Hát úgy volt, hogy az édesanyja a szomszédasszonyával, akivel rokon is volt, tyúkok miatt [nevet] nem egyeztek. S nemcsak a tyúkok miatt, mert a szomszédasszonyának is volt lánya, és úgy akarta volna a szomszédasszony, hogy Gy. az ő lányát vegye el feleségül. Persze a fiúnak nem tetszett. S erre fel a szomszédasszony, talán V.-nek hívták, ha jól emlékszem, elment a papokhoz. Elment hamarabb a kentelkei román paphoz, az különben a mostani kocsí román pap, idős. Annak is van egy szerencsétlen lánya, a pap elrendezte a lányát, férhezadta egy elég értelmes valakihez, három gyereke van, azt nem tudom, hogy a gyereke normális-e a nőnek... Elment a paphoz, de a pap nem akarta elvállalni. Én nem tudom, milyen misét akarhatott... csak lehet, hogy a fekete misét akarta fizetni a fiúra, s nem vállalta. Többször is elment a paphoz, de nem vállalta. Fogta az asszony, s elment Tordán túl, nem tudam, milyen helységbe egy paphoz, s az elvállalta. S attól a pillanattól kezdve, ahogy a pap a misét elkezdte, a fiú attól a pillanattól rosszul érezte magát. Állandóan nyugtalan volt. Állandóan lelkiismeretfurdalása volt, nem volt nyugta soha. Attól a pillanattól. S eccer hazajött. Pár napi szabadságra. S úgy volt megcsinálva attól a paptól, hogy hazajön a fiú, s elmenyen ahhoz a szomszédasszonyhoz. Pedig ők nem beszéltek. S elment és kért egy liter pálinkát kölcsön. Nem volt pálinkájuk főzve. Nem tudom pontosan. Azt mondta a szomszédasszony, hogy ad neki, menjen haza, hozzon egy üveget. El is ment. Lehet, hogy az idő alatt az asszony a pálinkát elkészítette, amíg... valami a csuda tudja, hogy mivel. El is vitte a fiú a pálinkát, aznap szépen összecsomagolt, és vissza is ment. Ahogy kilépett a kapun, az annyit búcsúzott a szüleitől, testvérétől, mert ketten voltak testvérek, még van egy fiútestvére, az ma is él, családja van már, mikor kilépett a kapun, ment egy pár lépést, visszanezett a kapura. Megint ment, megint visszanezett. Többször. A szüleinek is olyan gyanús volt... nem tudták elképzelni... valósággal érezték, hogy valami a fiúkkal van. Hogy ő annyi lépés után többször is... valósággal a kaputól is elbúcsúzott. Elment a katonasághoz vissza, a kapitányát nem kapta ott, akinek a pálinkát szánta. Azt mondta, ha a kapitánya nincs ott, ő azt a pálinkát elfogyasztja még két barátjával. Meg is kínálta a két barátját, ittak, meg is itták a pálinkát, azt nem tudom megmondani, milyen nap volt, nem emlékszem, nem tudom pontosan, de másnap reggel, tehát egész éjszaka a fiú nagyon nyugtalan volt. Majnem semmit nem aludt. Ezt mondták a társai. Jött-ment, jött-ment. Reggel öt óraker kiment, egyikkel, akivel ivott, egymás mellett kimentek az udvarra. A harmadik fiú, az szolgálatos lehetett reggelig, az rájuk lőtt. De hogy. Az unokatestvéremet elérte, úgy a jobb keze benne volt a zsebében, s elérte a kezét meg a máját. A máján keresztülment a golyó, szétszakította a máját. S elérte a másik fiút is, aki az ő bal oldalán volt. S azt is úgy megbénította, hogy örök életre meg van nyomorodva. Már nem emlékszem, hogy a hátgerincét érte volna, vagy lábait, hogy nyomorék lett. Egy életre.*

- Gy. meghalt?
- Csak nem halt meg akkor azonnal, hanem bevitték sürgősen a kórházba, s aztán azon nap meghalt. Pontosan azon a napon halt meg, amikor a születésnapja volt. Pontosan a huszadik életévét töltötte volna be.
- A szomszédasszonynak nem volt azután lelkiismeretfurdalása?
- De úgy hallottam, hogy aztán volt. Nagy temetése volt. A temetés után az édesanyja ő is elment a paphoz s megtudta, hogy... ezt nem tudom, hogy mondják meg a papok, hogy ez csinálmány volt a fiúra. Megtudta, hogy ez a szomszédasszony, ez csinálta ezt a dolgot. Úgyhogy az egész falu elítélte ezt az asszonyt, hogy hogy tehetett ő ilyen dolgot, hogy akarta, hogy a lányát elvegye feleségül, nem kellett volna ő ezt a fekete misét ráfizesse, mért nem fizetett kisebbet, könnyebb misét. Nemhogy az a fiú, az hibátlan volt. Szerintem. Hogy ők a szülők nem egyeztek, vagy hogy a lányát elvegye, nem kellett volna, hogy az az ártatlan fiú épp a legszebb életévébe meghaljon. (MD, 38 éves nő, 1994)

6.B A rontás visszazáll kezdeményezőjére

(28) Fizettek misét, hogy bolonduljon meg, aki hibás. Úgy szolgáltattak. S böjtölt is. Miko a böjt kitött, az asszony megbolondult. Az, aki a misét fizette. Mert ő volt a hibás, me nem vót elég, hogy a fákot össze-törte, még melléje misét is fizetett. Úgyhogy azt mondták róla... mezítenül beleült a vályúba, mind aki-nek elment az esze. Úgyhogy ezt is mindig mondták, hogy e teljesen csak a mise. (MD, 60 éves nő, 1994)

(29) Most nem is rég történt, hogy egy asszony mindig féltette az urát. Hogy jár egy másik asszonyhoz. S ement, s nem tudam, mit csinált, megcsinálta, hogy jöjjen haza, vagy mi is legyen vele, legyen beteg, s jöjjen haza s neki mondja meg, hogy trábált⁸² azza az asszonnya, s ő a hibás. És etelt az a hat hét, a szolgálát, és hat hétre azt mondják, hogy olyan rosszul lett az asszony. Kibontatta, me kontya vót, kibontatta a haját, s olyan vót, mind egy bolond asszony. Rászállt az átok, me az ember nem vót hibás. Mer az ember senkiue nem trábált. Hanem az asszony közbe szerelmeskedett a szomszédjáva. S azt mondják, hogy az asszony ki kellett hogy vallja az urának, hogy: – Én vagyok a hibás. Megmondta. Igazán. S hogy kacag-ták, hogy: – Na né, kellett neki boszkonyálás, kellett neki pap! S aztán azótátó lett az asszony hívő. Attó a szent perctő. (FD, 30 éves nő, 1991)

(30) N – Mondd el te, P. A.-val. Nem tudad? Ement S. a fekete tyúkkal. Mind én mondjam el? Nem há, nem hallattad.

F – Azt mondták, hogy elopták a borát a pincébő. S elopta a szomszéd vagy nem tudam, melyik. S akko ement, hogy csináltassa meg őket.

N – Ement a pogacsai határon oda ahol van... tett egy fekete tyúkat, s akkor elment oda, hogy csináltassa meg a szomszédjábó két embert. Hogy elopták a borját. Ameddig megcsináltatta ő, há nem azak vótak a hibásak, me nem lopták e, megbolondult ő. Aztán ement hozzájuk, csókolta őket, kért vizet, hogy bocsássanak meg neki, ezek nem tudták, hogy mit bocsássanak meg. – Há mi megbocsátunk, me mi nem csináltunk semmit neked, se te nekünk. Aztán akko mondta, hogy na azt mondja: – Vót né S. A., adatt szógálotat, papná vót, igen, adatt szógálotat rátok, hogy ti loptátok e a borját, s azé jütt, hogy csókoljan, me nem vót igaz, me né réjja fordult. Majdnem hasadatt ki, s kiábált. De ezek nem tudták, hogy riájok adatt szógálotat. Varázslóná is vót, persze, me a paphaz nem ke tyúk, vót Gerebenesen egy asszonná. Igen, anná vót előbbsző, s azután a papná. Adatt szógálotat a pap. Igen, igen. (MB, 55 éves nő, 1985)

6.C A mise hatástalan

(31) Úgy messziről hallottam én, hogy meggyógyult és használt, ha vót a papoknál. Éppeg itt is vót egy család, hogy a fiú vette vóna e a léánt. Közepes rendű család és a legszegényebb vót valamikor a fa-luba. De ha már eljött az az idő, hogy jártok bé városra návétázni,⁸³ akko má ő is egysorba vót, az ember a mostaniakka. De hát mégis... és az a fiú elvette ennek a léányját. A fiú anyja nem akarta. Nem akarta, elment a román paphoz, odaállott s letérdepelt a pap elejibe, imádkozott, hogy a fiú térjen meg, s hagyja ott a léánt. Semmi sehol. Kibékültek a szülők, a fiú elvette a léánt, s van má két gyermekük. S aztán hogy a betegségtől meggyógyult vóna valaki a papi keveréstől, nem tudom. Az imádkozástól. A hite, ha nincs meg a hite... (MP, 81 éves nő, 1994)

6.D A pap elutasítja a szolgálátot

(32) Ez a szomszédunk azt is megcsinálta, a fiú szerette erősen a léánt. S az anyja el... kamarási vót az anyja. Elment Gyéresre, a paphaz, megmondta az a pap, nem szabad, me vétek. Ne bontsa szét, me szereti, hagyjan békét, hogy vegye el. S akko visszajött, azt mondja, az asszany, és megmondta a léánnak, s az el-ment egy paphaz, s megszповédéálták.⁸⁴ Úgy mondják... S akkor herejött, s a fiú csak elvette. A fiú gazdag, s léány szegényebb. Mára olyan jól élnek, egy éjje született mind a kettő. A fiú is, a léány is.

Menye: – Ki vót az?

– G. J., S.-va. Mára tartsák a születénappakat... Most nem csiálnok ilyesmiket. (MP, 82 éves nő, 1994)

⁸² Összeszűrte a levét.

⁸³ Ingázni.

⁸⁴ Meggyöntatták.

7. A pap kérésre a bajt (kárt) okozó ember ellen tart misét / ír elő böjtöt (büntet)**7.A A bajt / kárt okozó szenved/meghal****(33)** – Olyan, hogy mostanában valaki gyógyult volna meg, volt-e?

– *Hát ezeket nem szokták elmondani, ezek olyan családi titkok. Valakinek az urával vagy a gyermeki-vel... Űdő elteltivel szokták mondani. Én beszélek magamról, mert valamikor én is vótam. Fiatal koromban.*

– *Hol volt B. néni?*

– *Milyen falu volt a Sármás mellett? Egy kicsi falu. S én is voltam, s nekem is kinyitatta a könyvet. S azé gondolkoztam, hogy hogy mondta annak a könyvnek. Egy nagy-nagy könyv... a pravila... vót az a biblia. S ahogy van a románoknál a templom... Nem tudom, milyen szentélynek mondják magyarul. Ahová nem szabad bemenjen a nő, csak a pap. S akkor oda bévitt a pap, és ott egy olyan nagy könyv vót, akkor ideadta nekem, hogy csináljak így a kezemmel, hogy így nyitsam fel. [Mutatja.]*

– *Tehát a becsukott könyvre kellett keresztet csinálni?*

– *Igen, így és így és akkor azt mondta, hogy nyitsam fel. S kinyitattam a könyvet. S akko abba a könyvbé az a dátum vót, amiko én születtem és amelyik hónapba és ahányodikán. Az vót. De előszó mindent megkérdezett, hányba születtem, harmincötbe, április 27. Amikor kinyitattam a könyvet, az a nap vót. Az olyan... nem nagy betűs, de nem román írás vót, valami egyéb írás. S akko nézte, hajtatta a könyvet, hajtatta, fekete betűs vót a könyv, elől mind fekete betűs vót. S akkor utoljára má piros betűs vót. S akkor azt mondja nekem, hogy azt mondja: – Oare cine ți-o putut face dumitale⁸⁵... Nézte... [Érthetetlen.] S akkor azt mondta nekem, hogy tartsak kilenc keddet és kilenc pénteket. S aztat meg kellett én fizessem... elfelejtettem, mennyi vót az a pénz, minden esetre nem vót olyan drága, s akkor én tartattam a kilenc keddet és kilenc pénteket. Úgy ahogy én tudtam, félnap nem ettem, imádkoztam délig. Na így. S akkor... az vót egy hosszú idő. S én azér vótam, me nekem van ez a léányom, de ez olyan törvénytelen gyermek. Én nem vótam férjnél, s otthon a családbo nagyon nehéz körülmények közt vótam. A léánkám született februárbo, s én vótam ősszel. Emlékszem, hogy ásták a repát ott miko mentünk arra felé. S akko édesanyám mondta, hogy menjek, má látto, hogy úgy e vótam zárkózva a világtól, nagyon nehéz körülmények közt vótam. S akkor én emondtam... mint az orvosakná, ha nem mondja meg az ember, hogy milyen beteg, hiábo menyen. S én kilenc hétre, mikor lejárt előszó a kedd nap, élt még édesanyám is, édesapám is... má mondam, hogy a léánkám huszonhat éves. Édesapám beteg lett. Összeesett, édesapám rosszul lett. Hát én nyilvántartattam, mert engemet érdekelt. Má vótak léánytestvéreim, azak elfelejtették. Nem vót az ők nehézségek. De én mindent kísértem, na ezen a héten lejárt négy hét, öt hét, hat hét... Na, így történt. Kedden lejárt a kilencedik hét, édesapám összeesett. Rosszul vót s helyrejött. Me édesapám mindig egészséges ember vót, nem vót beteges, s helyrejött. S ment tovább. S pénteken beteg lett édesanyám. S édesanyám hat hétig vót... olyan beteg vót, hogy halálos beteg. Me emlékszem, hogy elkapott az ősz, úgy karácsony nagyhetére, péntekre került az utolsó, s már nem tudtuk, hogy süssünk szombaton vagy nem, me édesanyám olyan rosszul vót. Hogy nem tudtuk, hogy hányadán vagyunk. S a léánytestvéreim is elfelejtették, de én nem felejtettem e, me én nyilvántartottam. Bánkodtam, s akko e vótam keseredve, hogy kellett ez nekem, há mi lesz velem, én emaradak ott a kicsi léánkámmo... S hat hétig beteg vót, s édesanyám helyrejött. S édesanyám betötötte aztán a kilencven évet, s a nyáron aztán meghalt.*

– *B. néni, én ezt úgy értsem, hogy a szülei valahogy közbeszóltak, hogy ne menjen férjhez ahhoz a fiúhoz?*

– *Igen. Én úgy érttem... úgy csináltom, ahogy nem kellett vóna. Aztán ezt [a gyermeket] csináltom olyanna, akihez nem hattak és nem mentem el. De ők akadályoztak, amikor az időm vót. Mikor hozzám illő fiúm vót, akkor vót a baj. Én így húztam ki a fiatal éveimet. Ez bántott, és én így érttem meg. Amikor vót az időm és hozzám illő fiúm vót, akkor kellett vóna hogy engedjenek. De mikor a léánkám lett, má harminchárom éves vótam. Na. S akkor... szóval olyan körülmények között vótam, hogy azt kibeszélni nem lehet. Na és akkor azt úgy gondoltam, s aztán soha nem felejtettem e, me nagyon nagy dolog vót... mér nem hattak, mikor eljött az idő, ahová kellettem, ahová nekem is kellett vóna. Na úgylgy bántott a lelkiismeret s bántoni fog mindig. Hogy a fiatal éveimbe nem vótam rendbe. S aztán lett ez a léánkám úgy, ahogy lett, s akkor mindig eljött az ideje, hogy hozzáillő fiút kapott, telepedjen le, hogy lássom, hogy legalább ő rendbe van. Úgyhogy én nem vótam férjnél... [Még beszél az életéről.] Na én a papakról ennyit*

⁸⁵ Ki csinálhatta magának?

tudak. Hogy meggyőződik az ember abba a sorsba, amibe az Isten rendeli. A papak ezt csinálják. De úgy az ördögge nem tudam. Má a papná nem úgy van, hogy emenyek és fizetek misét, hogy úgy legyen, ahogy én akaram. Nem. Hanem hogy legyen meg az Úrnak az akaratja. Hogy eztet önként vállalja, ahonnét jött. Na. Na, de az ördögge eztet nem tudam, hogy csinálják, de csinálják. Mert mindig vót és van. (MP, 59 éves nő, 1994)

(34) – Ha tűz volt, akkor is a paphoz mentek?

N – Vót, mostanában vót tűz, miko fegyútatták itt a szénát a tavaly.

F – Itt is történt.

N – Akko mentek a paphaz. Na de nem tudam, mi derült ki.

F – Akire gyanakadtak, a kovács, hogy jelentették a milicián, az halt meg. Megmondta, hogy kiásso a sírját, miko hal meg.

N – Megmérgezte magát. Má a milicia akarta másodszo elvinni. Ő még vót elzárvo... Ez nem azt jelentti, hogy ő vót a tettes. Igen ne csíált vóna semmit, csak elérte vóna s az ilyennek, aki pappal csinál, és ő nem csíál semmit, sem is beteg, csak mondjuk egy kicsit elszédül, valami ilyen van, valami jele van. A harmadik héten egy-két óra, s kész van. A valódi.

F – Amelyik jelentette, hogy ő járt 10-12 óra körül arra, annak megdöglett két drága lova. Nem ötszáz lovak. És egyik dísznó... két dísznója vót, mázsások, egyik megölte, megette a másikat. Utáno egyik hónaprá, megdöglett egyik, olyan 50-60 ezres ló... (CT, 74 éves férfi, 65 éves nő, 1994)

(35) – Igen, hetente egy nap, a pénteki az szigorú böjt és nem tudom, talán még a keddi nap. Hát nálunk volt egy eset, az én gyermekkoromban, amikor egy tűzeset után a szomszéd, a szomszéd legényre gyanakodott. Hogy az gyújtotta fel a szénát. És az is elment a román paphoz, nem is titkolva, hogy ő most miért tart böjtöt s imádkozik. De azon a napon még az állatai se ettek. Se a gyermeknek, semminek nem adott enni, csak olvasta a bibliát, és hát a kilencedik hétre a szomszéd legény megzavarodott. Mert szerintem tudatában volt, hibásnak érezte magát, és annyira furdalta a lelkiismeret, és tudta, hogy most már jön a kilencedik kedd, péntek, két napot böjtölt az asszony, azt tudom, hogy arra a napra megfutamodott. Futóbolond lett. Aztán Dicsőbe hozták helyre. És azt mondták, na ugye, az átok, a böjt, a román pap esinál-tatása eredményes volt. Szerintem inkább az önvád volt, ami előidézte. (SB, nő, 1994)

(36) F – Történt itt a szomszédba egy eset. Fiatalember volt itten a szomszédunkba, ide jött vejnek. És ő az ember, mind a fiatalember, jár a Gostatbo⁸⁶ dolgozni, egy menyecskével összeszúrta a levet. És na, kitudódott. És na, a felesége tudta, meghallotta és akko nem tudott mit csinálni, elment a román paphaz. És a román pap mit csinált, mit nem csinált, elég az, hogy a fiatalember beteg lett. S akkor olyan rosszul vót már, nem tudtak mihez kezdeni. Az orvoshoz elvitték Lekencére. S akkor ezeknek eszkebe jutatt, te, mi voltunk a román papnál. S akkor szaladtak megint a román paphaz, hogy térítse vissza...

[A nő suttogva, az udvaron dolgozó emberről: – Éppen ennek a bácsinak a veje vót.]

F – Ennek a veje vót, s a léány a vót. Ne. Még mai napig is járnok a paphaz...

N – Én itt vótam kiállvo az útba, s akko jöttek, s szaladnak a román paphaz. Mondam neki: –Te R. – me R.-cának hitták –, mi van nálatok, hogy ilyen hirtelen? – Hát az, aki hibás – azt mondja –, az haljan meg. S meghalt a férfi. Nem tött belé egy hét, meghalt az anyja. [Suttogva.] Rebesgették a faluba, hogy az anyja tudatt a dolgról.

F – Falusi viszonylatba mindenki annak tulajdonította, hogy ők vótak a román papná, a román pap mit tudom én, mit csinál s ebből kifolyólag meghalt. S az asszony is, az anyóssa.

N – Aztán, hogy mi igaz ebbe...

F – Nagy hitelt adnak ezeknek a román papoknak.

N – Sajnos, hogy még a reformátusok közt is vannak, akik praktikálják⁸⁷ ezt. (CT, 71 éves férfi, 66 éves nő, 1994)

⁸⁶ Gostat – állami gazdaság.

⁸⁷ Gyakorolják, úzik

(37) *Én láttam egy ügyet, így lenne, nem így lenne. Éppeg erről beszélek. A sógoram vót, ilyen brigádoféle, az igazgató úrt elhagyta a felesége. S annyira szerette azt az asszonyt, vót egy gyereke is, eljött hozzánk. Pont taláto édesanyám. Az édesanyám román asszony vót. S mondja, hogy jártom, hogy nem. Mondja édesanyám: – Tudja, mit mondanak? Maga fizessen vagy három misét. Itt, ott, ott. A jó Isten hátha helyrehozza, s elváltosztja attól, akivel összepaktált. Úgy is tettünk. Pont én vótam az. Nekem adott ezer lej a kezembe. Azt mondja: – Te J., mi csinálj, még van három hét, menj, ahová édesanyád mondja. Elmentem Vermesre. Vót egy öreg pap Nagyfaluba, és egy Kentelként. És azt mondta ez e a vermesi, hogy egy kedd nap fogja csinálni a misét. Úgy beszélt azoknak is. Na. Én kértem egy nyugtát, pecséttel, hogy mutassam meg, hogy mennyi pénzt adtam, az igazgató pénziből. 150 lej vót fejenként. Na megmaradt nekem 500 lej, me eköttem 50-et. És miko mentem vissza az igazgató úrhoz, mutatom a nyugtákat, mondja: – A pénz a tiéd. Álltom 4 hétig dolgozni, és hazajöttem. És ha hazajöttem, 3 hétre kapak egy táviratot: – J. – azt mondja –, a tennap temettük el a vót feleségemet. Úgy is vót, meghalt. És, hogy. Akko vótak e szaladók, gyorsfutók, hogy az áldásba hitták. Kárpátok. Mive horadták a kukoricát. A vót felesége ment egy kocsival, avval a latorral, akiel élt. S egy olyan Kárpát belécsapódott, az asszont megölte, s a férfit nem. Ez direkt így vót. Az áldott Isten keze vót, de az így történt, ezt én láttom. Hanem azt mondom, java része a papokhoz ezek mennek, ezek az elválók, s nem élnek jól a családbo. S ha valaki ellop valakitől valamit. (MB, 67 éves férfi, 1994)*

(38) *Történt ilyen eset itt nálunk, pont a sógoram is benne vót. Fogságbo vótam, 48-ba jöttem haza, 4 évig vótam Oroszországbo. A sógoram... Eloptak egy kas méhet. Régebben, tetszik tudni, nem kaptárba tartották, hanem kasba. Gyékényből vót fonva, megtapasztva, bécukrozva, kereszt csinálvo lépbó, s abba tartatták a méheket. A falu végén egy románna vót a pálinkafőző ist is. És eloptak egy kas méhet. 20 kiló vót kasastól, méhestől, lépestől. 20 kilós vót. S akkor elvitték, bétették egy abroszba vagy lepedőbe, elvitték és bétették a szereshez, a lakásához, valami kő közé bérakták oda. Ott vót a méh egy kerek hétig. 7 nap. S akkor mit gondoltak, mi nem a sógoram, s vót egy jó barátja, s vótak ilyen asszonyak. A sógoramnak vót vaj 80 veder bora, tetszik tudni. Évente a szőlőbe. Akko vette, vitte ki egy öste a plévederre este a bort. Az vót 10 literes. S akko még loptak tyúkokat is, vettek rizkását is, minden féléket, készítették ételt s tartattak lakomákat. Nem minden este, tudja. Vótak nők s férfiak. És ezek akko azt gondolták, vágják le a méhet. Me tudja, akko úgy vót, béázották hideg vízbe, leseperték a tollúseprűvel, s akko megölték a méhet. Elég az hozzá, kivették a mézet s bétették egy tálbo. S akko ivás közbe mulattak, ettek, bujászkodtak. Akko szépen aki ett a mézből... vége vót. Ami megmaradt, megmaradt, a lakoma eltött, mindegyik elszaladatt, elmentek haza. Akkor a tulajdonos, aki ellopta a méhet, akko kiérszette regge, 7 vagy 8 órako szokott menni a csorda, tudja. Egy olyan magas ember vót, gyönyörű szép ember vót. Kiengedte a tehenyeket. S összeesett. Bévített és meghalt. Az vót az első. Ha lejártak a napak, a pap... pénteket, keddet, mit tudam én, mit tartattak. Akkor a sógoram, virágvasárnap harangoztak, kezdtek összehúzni, régebben szokás vót szalagat tenni, lógatni, szalagat tenni a fonadékja hajába miko konfirmáltak, na elkezdtek harangozni, s akko készültek nagy asztalazásra, presbiter vót a sógoram, s a léánya vegye az úrvacsorát. És azt mondta a léányo neki: – Apu, úgy ennék egy kicsi mézet. Olyan kaphatós ember: – Állj, fiam... Vett egy tárgyért, evette a kést, és neki is vót öt kas méhe. Ment, s egy méh megmarta a torkát. S miko kijött a csúrajtón, az édesanyja ott vót a konyha előtt, ült a padan. Akko má úgy megmarta, hogy nem tudatt beszélni. – Édesanyám, halak meg, édesanyám, halak meg. Alig valamit ejtett ki. Amiko összehúzták a harangat, meg vót halva. Ez a második eset vót. A léányo kellett menjen, hogy vegyen úrvacsorát, és akko így csinálódatt egy seb, kilis, ami szokott csinálódni vérújulásból, a fenekére. Az meghalt abból. Akkor a két asszony elmentek Telesre, béángászáldottak,⁸⁸ de mind mázsás asszonyak vótak. Kérem, mai nap se tudják, hol vannak eltemetve. Elbódaragtak. Elment öt vagy hat személy. Ott vót a szomszéd innét fentrő, a rokonságból, az nem ett a mézből, semi baja nem vót. Kérem, ő is ott vót a muriba. Fiatalember. Öt személy elment. Megcsinálták. (CT, férfi, 1994)*

(39) – Most mennek ehhez a mátéi paphoz is.

– Milyen ügyben?

– Ha elloptak valamit. Ez pont még kollektív vót, egy asszonnak, ott lakik szembe a tiszteletes úrral, a sógora mind ment hozzájuk. Nekem pont az asszan mondta. Azt mondja, egy este ment az ura, hogy

⁸⁸ Szolgálatba álltak.

hozzan fe pálinkát a pincébő. Ment s miko lement, a vedres korsó üres vót. S felment, s azt mondja: – Te A., nekünk üres a vedres korsónk. – Há hogy? – Há üres, gyere lássod. Aszondta, hogy elment oda Kócsba, aki adja férhez a léányokat. Elment Kócsra. S akko ement a paphaz s azt mondta a pap, hogy – Da ce, s-o golit demijana?⁸⁹ S ő még megirtóztatt.

– Anélkül, hogy mondott volna valamit?

– Anélkül. Így mondta az asszony. Aztán én nem tudom. S azt mondta: – Na lasă,⁹⁰ tartsan három szombat, bötöljen délig, s az ember ilyen conductor⁹¹ vót a kollektivbe. A gyümölcsösbe vótak, ott dógoztak. S azt mondják ezek az emberek, akik dógoztak vele, hogy azt mondja: – Io mă duc să munc ceva.⁹² S elment az ember félre, hogy egyék valamit, s nem még jött, nem még jött. S ementek a társai, hogy lássák, mit csinál. S azt mondják, hogy el vót kékülve. S akkor felfogták, s béhozták egy strájfa, s bevitték Besztercére, s meghalt. S a faluba mindenki azt mondta, azé halt meg, mert megitta a pálinkát. (SzM, 80 éves nő, 1994)

(40) Volt egy illető, voltak méhei. És összetársultak vagy ketten, s mit gondoltak ők, úgy né gondatlanságból ementek ők, s ellopták a mézet. S akkor az nem tudatt mit kezdeni, elment a román paphaz. S tényleg. S utána az egyik meghalt. Akkor nem tött bele egy év s meghalt a másik. (CT, 71 éves férfi, 1994)

(41) Nem is olyan rég, ecce egy fiú katonának készült. Akarta, hogy legyen egy kis pénze is, és ezér elopatt otthonró egy zsák búzát s eadta. Az anyja mind kérdezte, hogy ki lopta e. De senki nem jelentkezett. És akko az anyja szógálotat csináltotatt, hogy a tolvaj haljan meg, de elősszó mondja meg, hogy ő lopta e a búzát.

Azt hiszem, úgy október vót, miko ement a fiú, aztán tíz-tizenkét napra rá beteg lett. Nagybeteg vót. Az orvosak haza is küdték. Erőssen beteg vót. Meg is halt, huszonnégy éves vót. De elősszó kiátotta: – Én loptam e. Többet semmit se mondott.

A temetésen három falubó vótak. (DT, 75 éves nő, 1971)

(42) Felsődetrén C.-nek az apja négy unokájáva lakatt. Eadta az ökrit tizenháromezer lejér. Edugta a pénzt, de mégis eveszett. Nem adta vissza se a családjo, se a szomszédak... Miko a harmadik misének vége vót, a veje csak azt tudta kiátni: – Menj, M., add vissza a pénzt, én loptam e. S meghalt. (DT, 75 éves nő, 1971)

(43) Hogy járt S. V.-vel? Ez a szomszédba vót nállunk, ez tiszta igaz vót. Azt mondják, hogy csak meg ke simogassa a tehént, vaj emenyen s a tehény nyomából veszen egy kicsi sárt vagy port. A ganéjából. Elviszi, s akko eveszi. S akkor az ember itt lakik egy kicsit messzébb. Akkor ez az asszony már úgy elvette a tejt a tehénynek, hogy csak sovánkozott a tehény, sovánkazott, se nem vót se fele a tejnek, se nem még vót jó. Akko ő elment s adatt szógálotakat az asszony mind a papná. Az ember olyan rosszul lett, hogy csak hentergett a földön. S akko a felesége eszaladatt ide, de J.-ékhaz jött hamarább, Gy.-ékhaz. S akko megmondta J.-nek Gy.-nek, hogy jöjjön fel ide K.-hoz, hogy mondja meg, hogy állítsa meg a szógálotakat, valamit, me S. hal meg. S akko aztán szerencsére románok vótak ők, R.-nek, vagy mit tudam én, me aztán leállította a szógálotakat, s úgy lett jobban az ember. Ez tiszta igaz vót. (MB, 55 éves nő, 1985)

7.B A kár megszűnik

(44) Úgy történt, azért hiszem eztet, mer láttam, nagyanyámnak miko elveszett a húsvágógéppje, nagyapám kalapja s a kolbásztótó. Megkérdezte a családjátó. Hogy melyik vitte e. Egyik se vállolta, me nem vitték e. – Na jól van, fiaim, ha nem vittétek e, hazahozza, aki evitte. Zsoltárt imádkozott, és paphaz járt, misét szolgáltotatt, hányodik misére, má nem emlékszek, me nem érdekelt akko engemet, de elég az, hogy akko miko hazahozták: – Na gyertek nézzétek meg, hová tették le a húsvágógépet és amit evittek. Úgy erre emlékszek. (EC, 62 éves nő, 1988)

⁸⁹ Na, mi van, kiürült a korsó?

⁹⁰ Na, hagyja.

⁹¹ conductor (rom.) – vezető, sofőr

⁹² Megyek enni valamit.

(45) *Itt egy valaki ment a vásárba. Kékesi az illető. Elhullt a bukszája az útan. Valami pénzzel. Egy gyerek megkapta. Odaadta az édesanyjának. Az anyja eltette a pénzt, borzási volt. Már az ember kapcsolt vóna. Látta, hogy ott vót a gyerek. – Nem kaptátok meg? Se én, se a másik. Elment nem tom hova misét fizetni. S a szegény asszony ezér vagy másér, nem érezte jól magát, hazavitte a pénzt az embernek. Borzási asszony. (MB, 67 éves férfi, 1994)*

(46) – *Hallottam, hogy a pap is különféle módon tudja megmondani, hogy ki volt a tettes. Könyvbe nézett? – Könyvbe. Olvasatt. Én azt a könyvet... mind ahogy I.-ka mondta. Aki elment a... Szegény, hogyne lett volna elkeseredve. Akarták kérdezni. Elment. Megpróbálja. Hallotta I.-ka, merre vannak, sokat ment ő abba a faluba. És azt kérdezte a tiszteletes úr, miko a könyv így kimutatta, hogy... megmondta már, hogy kiről van szó... azt kérdezte, hogy ki fogja megtartani azt a börtöt, amit mond ő neki. Azt mondta nénikém, hogy ő egyedül. Ne szedjen ő másokat elő, édesanyámékat vagy a másikat, ő egyedül lakik, ő egyedül tartsa. Annyit imádkozatt... imádkoztunk mi. Há hogyne, szegénykének elopják a kicsi pénzt. És azt mondta, hogy tartsa meg a börtöt egy pénteki napon. Ne még menjen ki a házból, ha lehet, ne menjen ki. Tudta... [érthetetlen félmondat]. Se nem mentek, se nem jött.*

– *Megkérdezem, Décsében hallottam, hogy még a majorságot se volt szabad megetetni?*

– *Ezt nem mondta.*

– *Csak ő?*

– *Csak ő egyedül. S imádkozatt. S börtölt. Pénteken. S második pénteken má visszavitték a pénzt. Má muszáj akko má megdögeljék akko az a másik. És visszavitték akko a pénzt, így a verandaajtón ki vót törve az ablakszem, ott hajigálták bé. Me édesanyám nem vót még otthon. Fenn vót az unokatestvéremnél. Me aztán ők örökölték a telket, mindent, egy fedél alatt laktak. Aztán a gyermekeik... ők vállalták szegénynek a mindenfélé.*

...A másik bukszába meg, me a kicsi bukszáját is elopták, amibe vót háromszáz valamennyicske leje. Ő tartotta külön a többit, s a kőtőpénzeket tartotta úgy. Mind az özvegyasszonyak. És bé vót hajigálva mind a két bukszája. De háromszáz lej híjával. A két hét alatt valaki elprédálta. És második pénteken bé vót hajigálva a buksza. Ő a... [nem hallszük] ment a tiszteletes úrhoz, de csak hogy mondja meg, hogy mi az. És visszajött és azt mondta, hogy még kellett vóna tartsa a harmadikat is. Beléhalt vóna az a tolvaj férfi. Úgy meg tudta csinálni... Örvendett, hogy visszakapta.

– *S ő leállította.*

– *Nem börtölt többet. Ha visszakapta a pénzét. Akkor ez tiszta igaz vót. Mondta a pap, hogy el kell menjen a házához. Vaj a háza előtt. Nem ment be a házába, hanem ment le az utcán... az utcán, a kapuja előtt eltört a lába.*

– *Hm.*

– *Ez nem hazugság. Ma is él a férfi. Eltört a lába a nénikő kapuja előtt. Még azt mondta, hogy... csúful káromkodott... csúnyát mondatt.*

– *Igen.*

– *Így az Isten csináljon meg tükteket vaj ingemet. Magára mondta eztet. Na, azótától hiszek. Én addig nem nagyon hittem. De kezdem hinni... ha létezik? Ha Isten van, létezik. És ha benne van az a lélek, az a hit. Szegény néném is sírt, mi is sírtunk, imádkoztunk, hogy az Isten adja vissza, segítse vissza nénikének. S meghallgatta a Jóisten. (AM, 60 éves nő, 1994)*

(47) *S. L. nagyapjáná, P. L.-né ecce elopták a pénzt. Szógalotat csináltottat. Ement a román paphaz, mer a magyar nem értett ilyenhez. A szógalot őt-hat napból állott. És nem vót szabad enni. Aztán az utolsó nap a pénzt visszadobták a tornácbo. (DT, 75 éves nő, 1971)*

7.C A baj / kár okozója szenved, és a kár megszűnik

(48) *Mámi mondta eztet. Ahun ők laktak, abba a kis utcábo valahol. És azt mondja mámi, hogy eloptak... Szüittek régebb az asszonyak. Akko műk csináltuk a stafirungat meg... Elloptak egy vég vásznat. Készen. Miko má, úgy szépen össze vót tekerve. Miko má le vót véve az esztovátáró, s meg vót fehérítve. Ement, csinált egy ilyen misét. Ilyen fekete misét. Azt mondta mámi, me abba az utcába lakatt. Hogy a vászonyja a... az ángyójátó lopta e. Eszibe se jutatt, hogy... ő tudta a ház járását. Aztán ment úgy az útan: – Ángyó néni drágo [utánozza az éneklő hangot], bocsásson meg nekem, én loptam el a vásznát,*

nem vágtom le még semmit, ángyó néni, drágo, visszahoztam a vásznát. Így sírt-rítt, amég bévitte az ángyójának a vásznót. Azt mondta mámi, az igazság vót. Mámi mindég emlegette. Hogy hogy vitte vissza az az asszany a vásznót. [Utánozza.] – Ángyó néni drágo, ne haragudjan réám, én loptam el a vásznát... Vissza kellett vigye, me rosszul lehetett. Azt mondták, vissza kellett vigye, me ha nem, kettőbe hasadik. És nagyon rosszul van. Olyan rosszullét jön reá, hogy muszáj visszavigye. Me ha nem viszi vissza, belépusztulhat. (AM, 60 éves nő, 1994)

(49) Itt a községbe. És elment az illető, akitől ellopták a ruhákat, elment a paphaz. Ez most történt, ebbe az évbe. És lejártak a bötök, és az asszony még mindig mind imádkozott, hogy az Isten derítse ki. S olyan rosszul lettek a családba, hogy hasadtak ki. És visszavittek minden holmit. Ez nem hazugság, ez igazság. (VE, idős nő, 1994)

(50) – A pap is avatkozik a tehen dolgába?

F – Igen. Nem tudam, mennyit fizetett és a pap azzal az izével, mikor csinál misét, misézik, és nem tudam, mit adott nekik... Korpát vagy mit tudam én.

N – Korpát kellett vigyen hazulról. De ráfeji azt a tejet? Vagy száraz korpával?

F – Aztán azt adta a tehennek oda. S megette, s úgyhogy aztán avval talán visszanyerte. És ezeknek aztán megtörtént a baj. Hogy a tehen béesett az izébe, hogy le kellett vágják. [érthetetlen név] Azt mondja: – Na látod, ki volt a hibás? És nem hittem volna.

N – Azt mondta a pap: – Chiar M. dumitale a luat laptele. Azt mondja: – De peste pârau.⁹³

F – Megmondta a könyvből. (BE, 64 éves férfi, 59 éves nő, 1994)

(51) N – Megjárta itt né a szomszédunkba. Erről a P. I-ről, akiről beszélünk az előbb, hogy a láncot hogy köti keresztbe. Így is, meg így is, s akko le is, mindenféleképpen össze-vissza fódossa a tehenet láncal, és szembeönti mind keresztül-kasul a tehenet. Na, a télen mullott egy éve döglött meg a tehene, be vót esve a jászolba éjjel. A szomszédja román ember. Ez a I. Azt mondta, hogy elvették a tejit mind a két tehennek.

F – L. mondta?

N – L. L. elmondta nálunk. És elment Nagyfaluba, ide Apanagyfaluba, mert ez vegyes falu, csak a román falu van külön és a magyar falu külön. És ement a román paphoz Nagyfaluba, és azt mondta: – Chiar veșinu dumitale a luat laptele – azt mondja –, peste pârau.⁹⁴ Azt mondta a férfi: – Most én mit csináljak, annyi tejet se tudok fejni, hogy legyen a kisbornyúnak. – Én fogok imádkozni evégből. Nem tudom, én ezzel nem vagyok tisztába, ez ördögi dolog vagy isteni dolog vagy, hogy képzeljem el az ilyesmit. Imádkozik, de kire imádkozik, mire imádkozik. S azt mondja, hogy nézze meg, hogy vissza fog jönni a teje, és ötet fogja érni a nyomorúság, utol fogja érni, miko lejár a bötnek az utolsó napja, velük valami fog történni. Hát egy pénteken, csütörtökön éjjel, péntek virradóra, nem is szóltak senkinek semmit, hát egyszercsak látom, hogy halad fel a... egy pár ökrük is vót az istállóba, s haladnak fel a szánnal, ilyen falusi szánnal, az ökrökkel letakarva, s akko má láttam, hogy állat van a szánba letakarva, mert havazott, nagy tél volt a télen múlt egy éve. S mindjá jön M., azt mondja: – I. néni, mit mondtam magánok? Lássá, hogy megjárta Is.? Megdöglött a tehene. A jászolyba kapta meg megdögölve. Befordították az ökrök oda. Ez meg kellett történni, me ezt megmondta a pap, hogy ez meg fog történni. Na de, most mire imádkozott? Hogy dögljön meg az állatja, vagy [valaki nevet] nem tudam elképzelni az ilyent, hogy kire és mire imádkozik.

– És mondják, hogy ilyenkor az, aki az állatot megrontotta, kell hogy jöjjön a házhoz.

N – Igen, igen, de nem szabad, azt mondják, mi nem foglalkoztunk efélével.

F – Szóval amikor fizetnek rá misét, akkor nem szabad adni ki, mert akkor jelentkezik az az illető, aki a hibás. És ameddig nem kap attól a családtól valamit, addig ő rosszul van.

N – Rosszul érzi magát. (BE, 64 éves férfi, 59 éves nő, 1994)

7.D A pap mise / előírt böjt által kideríti a károkozó / tettes kilétét

⁹³ Épp a maga Misije vitte el a tejet. Azt mondja, a patakon túlról.

⁹⁴ Épp a maga szomszédja vette el a tejet, azt mondja, a patakon túlról.

(52) A kollektívvel, hogy loptak. Akkor bé vótak perelve. Má ott vótak a raktár mellett, hogy loptak. Csinált ahogy tudatt a raktáros, az éjjeliőrrel, hogy tudjan megélni. Na, anyósomék is egy-egy vederral, kettőt mindig vittek. De nem hogy az öregasszony vitte, de ő má úgy mondta, miko törvényre került, hogy ő vitte. Olyan vót, hogy velle úgy se csináltak volna semmit. És akkor megfogták vagy négy mázsával vagy mennyivel. Gabonával. Me úgy jöttek, hogy nem vették észre. Be vótak perelve, hogy oda hordja valaki. De nem is úgy lopták, hanem mentek az asszonyak délbe a neccekke, s akko má megsokalták, hogy valakit tegyenek be, hogy má legyen vége, ijedjék meg a nép. S ako betették anyósamat és Zs. nénit. S akko anyósam mind mondta: – Menj, te Zs. a paphoz, menj, te Zs. Nem vótam megszokva. Mi magyarok nem nagyon, pláne a reformátusok nem nagyon foglalkozunk ilyesmikke. Ritka, amelyik foglalkozik. Na, elment a lánya anyósamnak. Ement ide Kócsra. Aztán adott neki böjtöt, szombat napot hogy tartson. Tartott az öregasszony, vaj hét szombatot adott neki, vaj hatot, én nem is tudom, de sokat adott. Megtartotta rendszeren őket, má ment, el is ment az illető. El is ment akkor, hogy adjon egy kést. De nem, hogy nem vót kése. És akkor az öregasszonymnak eszébe jutott, hogy mér ment. Nem mondatt semmit. A kést elvitte s visszahozta. Na, de ért a szálló, a szállóból evett. Az udvaron vót. Akkor D., má megmondanám a szemibe, kifőzte a pálinkát, és addig nem ment anyósamhoz. Má mind gyanakadtak, hol D., hol ez, hol a másik. S akko már D. nem ment oda, má lehet, hogy érezte magát hibásnak. S akko ement és vitt pálinkát. Egy negyedliter pálinkát. Eljött, odatette az ablakra, azt mondja: – Hoztam egy kis pálinkát, hogy kóstold meg. Pedig főzött addig eleget, de soha nem vitt. S anyósamnak nem jutott eszébe. Ha elment, akko jutott eszébe. – Jaj, kellett volna dobjam a pálinkát utánna. Aztán nem még tartatta [a böjtöt], me észrevette, hogy ez vót, s a másik vót. (MB, 59 éves nő, 1994)

8. A kárt vallott ember böjtre / misére hivatkozva fedi fel a tettes kiletét

(53) F. – Vannak olyan dolgok, valaki lopott vagy valamit csinált, s akkor azt mondja, menyek a román paphoz. És akkor... Például most vót egy, tegnapelőtt egy eset. Az én komám...

N – Én rövidebben mondom el. Téglát vetettek, me most má van téglevető gép is itt a faluba. Új házat akarnak építeni, s traktorra van ott szükség. Két traktor vót, az egyik saját traktor, az egyik kölcsönként. A traktortól egy alkatrész elvesztődött, hogy másnap nem tudtak munkába állni. Rengeteg munkás, minden, étel, kaláka, kész, nem tudnak hozzáfogni a munkához, nincs a traktornak az alkatrésze. A faluba elhíresztelik a hírt, szombaton mentek hazafelé a munkások, hogy nem tudnak dolgozni, mert valamit ellopott, de nincs semmi baj, mennek azonnal a paphoz. Ha valaki az utcán megkapta, vissza kéne adja, csak akinek traktorja van... A falu kicsi, tudtak róla. S nem is telt olyan sok idő, délután má hallszódott, me sokan vótak a kalákába. Mondták, mennek, hogy a Jó Isten derítse ki. És má jelentkezett is az ember: – Hát én nevettem, és gondoltam, hogy a vejemé, s bédobtam az udvarára. Me ott is van traktor. S megkerült az alkatrész. Na. (CT, 66 éves férfi, 41 éves nő, 1994)

Következtetések

1. A román pap köré a tudományosokhoz hasonló szerepkör (hiedelemkör) épült. A pap a szakrális kommunikációt a mágia gyakorlásával társítja.
2. A pap hiedelemköre szervesen beilleszkedett a hiedelemrendszerbe; több hiedelemkörrel organikus kapcsolatban áll.